

Opinnäytetyö

Toimintaterapian koulutusohjelma

Aikuisopinnot 2013

2016

Sofia Elo & Simone Lega

KUVATAIDEOHJAUS MS- KUNTOUTUKSEN TUKENA

– Näköala kuvataiteen tuomiin mahdollisuuksiin
vaikeavammaisen laitospääntoutuksessa

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Toimintaterapian koulutusohjelma

2016 | 47 sivua + 7 liitettä

Tuija Suominen-Romberg

Sofia Elo & Simone Lega

KUVATAIDEOHJAUS MS-KUNTOUTUKSEN TUKENA

Opinnäytetyö on toteutettu osana Maskun neurologisen kuntoutuskeskuksen toimintaterapian kuntoutusta. Sen tarkoituksena oli selvittää, mitä annettavaa taidelähtöisellä toiminnalla on vaikeavammaisille kuntoutujille MS-kuntoutuksen lisänä. Opinnäyte pyrkii selvittämään, millaisia merkityksellisiä kokemuksia taidelähtöinen toiminta synnyttää kun tulokset liitetään toimintaterapian tavoitteelliseen kontekstiin. Tarkoitus oli myös selvittää, millä tavalla voidaan tukea taidelähtöisen toiminnan jatkamista myös kuntoutusjakson jälkeen. Toiminta sovellettiin ja porrastettiin; ikään kuin räätälöitiin osallistujille sopivaksi. Taidelähtöisen toiminnan on huomattu tuottavan monenlaisia positiivisia kokemuksia, jotka tukevat kuntoutusta ja edesauttavat onnistumista ja sitoutumista. Tavoitteemme oli tarjota tällaista toimintaa osana vaikeavammaisten kuntoutusta.

Opinnäytetyöhön on koottu tietoa Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa syys- ja elokuussa 2015 ohjatuista kuvataideryhmistä. Osallistuminen kuvataideryhmiin oli vapaaehtoista ja ohjaus toteutui muun kuntoutuksen lisänä. Aineisto kerättiin havainnoimalla osallistujien toimintaa ja puolistrukturoidulla kyselylomakkeella sekä teemakeskustelun avulla. Kyselyn aiheet pohjautuivat teoriaan taidelähtöisten menetelmien synnyttämisestä positiivisista vaikutuksista. Mahdollisimman laajan kokonaiskäsityksen saamiseksi vapaat loppukeskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tarkka toiminnan havainnointi ja kirjaaminen mahdollisti non-verbaalisen viestinnän käyttämisen paitsi toiminnan soveltamisessa osallistujille sopivaksi, myös tutkimustulosten tulkinnassa.

Tiedonkeruu on toteutettu melko pienessä mittakaavassa, joten tulosten luotettavuus on rajallinen. Tietoa kuvataideohjauksen käytöstä osana laajempaa neurologista kohdekenttää olisi kiinnostavaa saada. Kokonaisuudessaan aihetta voidaan pitää ajankohtaisuutensa ja opinnäytetyössä saatujen, kuntoutusta tukevien löydösten valossa hyödyllisenä osana MS-sairaiden toimintaterapiaa.

ASIASANAT:

Moho, Inhimillisen toiminnan malli, taidelähtöinen terapia, luovat toiminnat, toimintaterapia, neurologinen kuntoutus, luovat kuntoutusmenetelmät, MS-kuntoutus, luovat menetelmät MS-kuntoutuksessa

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Occupational therapy program

2016 | 47 pages + 7 appendices

Tuija Suominen-Romberg

Sofia Elo & Simone Lega

VISUAL ART PRACTICE AS FORM OF SUPPORT IN MS-REHABILITATION

This thesis has been carried out as part of occupational therapy rehabilitation in the neurological rehabilitation center of Masku, Finland. Its purpose was to unfold what art-based occupation can offer to severely disabled rehabilitee as form of support in MS-rehabilitation. This thesis aims to find out what kind of experiences are revealed during art-based activities in the goal-oriented context of Occupational Therapy. This included the intention of finding the way to support the continuation of art-based activities also after the rehabilitation period. Occupational Therapy methods were used for applying and scaling the activities suitable for each participant in person. It has been observed that art-based occupation produces a wide range of positive experiences creating support and commitment into ones rehabilitation process. Our aim was to offer this kind of activity as described.

In this thesis are gathered facts about the practice in Visual Arts groups placed in the neurological rehabilitation center in Masku, Finland during September and August 2015. Participation in the Visual Arts group was voluntary and took place in addition to personal rehabilitation. The data was collected by observing the participants before and during the activities, as well as with help of semi-structured questionnaire responses and through themed group discussion. The topics of the questionnaire were based on the theory of the positive effects reached on the practice of art-based activity. In order to get a broad overall understanding of the themed group discussions, they were recorded and transcribed. Accurate observation and recording during the activities enabled the use of non-verbal expression as well adapting the occupation to participants, as for the interpretation of the results.

The reliability of the thesis is limited because data collection was carried out in a fairly small scale. It would be interesting to get more information about the use of visual art-based occupations as part of a broader neurological target field. Due to the results it seems, that the Visual Art-based activity has a place as a part of MS-rehabilitation for severely disabled persons in addition to the traditional Occupational Therapy.

KEYWORDS:

MOHO, Model of Human Occupation, occupational therapy, art-based activity, creative activity, neurological rehabilitation, MS-rehabilitation, creative rehabilitation methods, creative methods in MS-rehabilitation

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 KUVATAIDEOHJAUKSEN LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Teoreettiset lähtökohdat	9
2.2 Taidelähtöinen toiminta osana toimintaterapeuttista viitekehystä	9
2.3 Osallistuminen kuvataideohjaukseen mallin käsittein	13
2.4 Vaikeavammaisten MS-sairaiden kuntoutus Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa	15
2.5 Kuvataideohjauksen käyttö MS-kuntoutuksessa	15
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TYÖTÄ OHJAAVAT KYSYMYKSET	18
3.1 Tutkimusongelmat ja työtä ohjaavat kysymykset	18
3.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät	19
3.2.1 Alkuhaastattelu	20
3.2.2 Kyselylomake	21
3.2.3 Teemakeskustelu	22
3.2.4 Havainnointi	23
3.3 Tutkimusaineiston analysointi	24
3.3.1 Litterointi	24
3.3.2 Aineiston sisällönanalyysi	25
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1 Opinnäytetyön prosessin kulku	28
4.2 Kuvataideohjauksen aloitus ja osallistujien valikoituminen	29
4.3 Kuvataideohjauksen soveltaminen osaksi MS-kuntoutusta	30
4.4 Käytetyt keinot taidelähtöisen toiminnan mahdollistamiseksi	33
5 TUTKIMUSTULOKSET	35
5.1 Merkityksellisyys ja kokemukset	35
5.2 Pohdintaa	43
LÄHTEET	46

LIITTEET

- Liite 1. Kuvataideohjauksen palaute
- Liite 2. Kyselylomake
- Liite 3. Tutkimuslupahakemus
- Liite 4. Puhelinkeskustelujen informaatio
- Liite 5. Suostumus tutkimukseen
- Liite 6. Tiedote tutkittavalle
- Liite 7. Kuvaliite

KUVAT

- Kuva 1. Inhimillisen toiminnan mallin tärkeimmät käsitteet ja niiden välinen suhde. 14
- Kuva 2. Opinnäytetyön prosessin kulku. 28

KUVIOT

- Kuvio 1. Yhdenmukaisen kokemuksen saaneiden määrä. 35
- Kuvio 2. Kokemusten määrät prosentuaalisesti. 42

TAULUKOT

- Taulukko 1. Taidelähtöisestä toiminnasta syntyneitä kokemuksia. 10
- Taulukko 2. Esimerkki aineiston luokittelusta. 26

KÄYTETYT LYHENTEET

Lyhenne	Lyhenteen selitys (Lähdeviite)
Moho	Inhimillisen toiminnan malli (Kielhofner 2008)
Mnk	Maskun neurologinen kuntoutuskeskus

1 JOHDANTO

Taidetyöskentelystä ja taidelähtöisistä menetelmistä on tullut hyväksi koettuja keinoja vuorovaikutuksen, ilmaisun ja narratiivisuuden välineitä osana hyvinvoinnin kehittämistä kuntoutuksessa. Korkeasti koulutetut eri taiteenaloja edustavat asiantuntijat käyttävät omaa erityisosaamistaan osana terveys- ja hyvinvointialojen kuntoutusta sekä työhyvinvoinnin tukemista. Trendi on Suomessa kasvava, mutta tutkimustietoa kaivataan lisää (Kuukasjärvi et. al 2011, 5–7). Tartuimme virtaan, ja toteutimme opinnäytetyönä kaksi kuvataideohjausta Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa kesä- ja elokuussa 2015.

Kuvataideohjaus oli suunnattu vaikeavammaisille MS-tautia sairastaville kuntoutujille osaksi toimintaterapian toteutusta. Molempiin ohjausjaksoihin osallistui kolme henkilöä, ja jaksot koostuivat viidestä tapaamiskerrasta. Osallistuminen kuvataideryhmiin oli vapaaehtoista ja ohjaus toteutui muun kuntoutuksen lisänä. TaM Sofia Elo ohjasi taideilmaisua ja Simone Lega sovelsi toimintaa kuntoutujille sopivaksi.

Toimintaterapian haaste on löytää sellaista toimintaa joka on kiinnostavaa, haastetasolta oikeanlaista sekä mielenkiintoista, ja vielä kuntoutuksen kannalta merkityksellistä. Opinnäytetyön tavoitteena oli vastata näihin haasteisiin tarjoamalla monitasoisesti jäseneltyä kuvataiteen ohjausta toimintaterapian kontekstissa. Tarkoitus oli tutkia, mitä annettavaa sillä voisi olla osana vaikeavammaisen MS-kuntoutusta. Etsimme vastauksia selvittämällä, millaisia merkityksellisiä kokemuksia kuvataidelähtöinen toiminta synnyttää laitospainotteisena toteutettuna.

Taidemenetelmiä käytetään yleistyvästi esimerkiksi osana mielenterveys- ja muistisairaiden sekä työympäristön kehittämistä edesauttavaa toimintaterapiaa. Taidelähtöisen toiminnan on yleisesti huomattu tuottavan monenlaisia positiivisia kokemuksia, jotka tukevat kuntoutusta ja edesauttavat sen onnistumista ja sitoutumista siihen. On tärkeää, että kuntoutuja sitoutuu omaan kuntoutukseensa. Kuntoutuslaitoksissa toteutetulla terapialla pyritään löytämään keinoja kuntouttavan toiminnan jatkumiseen myös osana henkilön omaa arkea. Tämä on kokonaisvaltaisen, laadukkaan toimintaterapian yksi tärkeimmistä tavoitteista. Siksi

käytimme erilaisia keinoja, joilla voitaisiin tukea toiminnan jatkamista kuntoutusjakson jälkeen. Opinnäytetyön toisena tavoitteena olikin kartoittaa yhdessä osallistujien kanssa sellaisia keinoja, jotka auttaisivat heitä jatkamaan kuvataideharrastusta omassa arkielämässään.

Näyttöön perustuvan toimintaterapeuttisen käytännön mukaan kaksi keskeistä tekijää laadukkaassa tutkimuksessa ovat parhaan mahdollisen saatavilla olevan tutkimusnäytön käyttö ammatillisen harkinnan apuna, sekä yhteen koostetun tutkimustiedon systemaattinen tarkastelu (Taylor 1997, 470). Tutkimuksen aineisto kerättiin havainnoimalla osallistujien toimintaa sekä puolistrukturoidun kyselylomakkeen vastausten ja teemakeskustelun avulla. Kyselyn aiheet pohjautuivat teorianäyttöön taidelähtöisten menetelmien synnyttämistä positiivisista vaikutuksista henkilön toimintaan. Mahdollisimman laajan kokonaiskäsityksen saamiseksi vapaat loppukeskustelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tarkka toiminnan havainnointi ja kirjaaminen mahdollisti non-verbaalisen viestinnän käyttämisen tuloksien tulkinnessa.

Tiedonkeruu on toteutettu melko pienessä mittakaavassa joten sen luotettavuus on rajallinen. Tietoa kuvataideohjauksen käytöstä osana laajempaa neurologista kohdekenttää olisi lisäksi kiinnostavaa saada. Laajan tutkimusnäytön kartoituksen pohjalta tutkimustietoa taidelähtöisen toiminnan käytöstä osana MS-kuntoutusta ei löydy. Kokonaisuudessaan aihetta voidaan pitää ajankohtaisuutensa ja kuntoutusta tukevien tulosten pohjalta hyödyllisenä lisänä laituskuntoutuksessa. Näitä kysymyksiä ja niiden pohjalta nousseita jatkotutkimusehdotuksia käsitellään opinnäytteen viimeisiin lukuihin kuuluvassa pohdinnassa.

2 KUVATAIDEOHJAUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Teoreettiset lähtökohdat

Kuvataideohjaus toteutettiin osana Maskun neurologisen kuntoutuskeskuksen toimintaterapeuttista kuntoutusta. Taidelähtöisen toiminnan käytöstä on saatu paljon positiivista palautetta merkityksellisen toiminnan tarjoajana. Tämä on tärkeää toimintaterapian toimivuuden näkökulmasta: ”Kun tehty toiminta on kuntoutujalle merkityksellistä, sitoutuu hän tähän ja näin toiminnasta tulee osa henkilön elämää; tämä auttaa osaltaan pitämään yllä henkilön toimintakykyä.” (Kielhofner 2008, 112–113.)

Valitsimme toimintaterapeuttiseksi viitekehyyksi Inhimillisen toiminnan mallin (Model of Human Occupation, Moho. Gary Kielhofner: malli on esitelty ensi kertaa 1980-luvulla). Sen mukaan toimintaterapian keskeinen lähtökohta on asiakaslähtöinen terapiakäytäntö ja inhimillinen toiminta sairauskeskeisyyden sijaan. Malli on määrittellyt tutkimuksemme tiedon keräämisen, taideintervention suunnittelun sekä toimintaterapeuttisten tavoitteidemme asettelun. Siinä toiminta on jaoteltu kahteen pääkohtaan: henkilö ja ympäristö. Osallistuminen nähdään keskeiseksi ihmisen tarpeeksi. Mallin käsitteet on jaettu tarkempiin osioihin, jotka jäsentävät kokonaisuutta ja ovat keskenään vuorovaikutteisia.

2.2 Taidelähtöinen toiminta osana toimintaterapeuttista viitekehystä

Olemme poimineet Inhimillisen toiminnan mallin, Mohon, mukaan taidelähtöisestä toiminnasta syntyneitä kokemuksia. Nämä kokemukset ovat tutkimuksemme kannalta keskeisiä, koska ne muodostavat kuvataideohjauksen teoreettisen pohjan, jota vasten heijastamme tulkintaamme. Nämä kokemukset on numeroitu ja kursivoitu luettavuuden helpottamiseksi, sekä ne on taulukoitu erikseen.

1.	<i>parantaa jaksamista ja suorituskykyä</i>
2.	<i>antaa kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksista</i>
3.	<i>luo mahdollisuuksia merkitykselliseen toimintaan osallistumiseen</i>
4.	<i>parantaa omanarvontuntoa ja luo onnistumisen kokemuksia</i>
5.	<i>muokkaa käsitystä itsestä toimijana ja parantaa henkilön käsitystä itsestä</i>
6.	<i>vähentää stressiä</i>
7.	<i>auttaa hahmottamaan ja hyväksymään oman kehon muutokset ja ymmärtämään niitä paremmin</i>
8.	<i>luo kyvykkyyden ja tehokkuuden tunnetta</i>
9.	<i>auttaa oppimaan kuuntelemaan ja keskustelemaan</i>

Taulukko 1. Taidelähtöisestä toiminnasta syntyneitä kokemuksia.

Mohossa keskeiseksi lähtökohdaksi on määritelty henkilön tahto (Kielhofner 2008, 12–14; 35–41). Mallin mukaan henkilöön (person) liittyvät elementit ovat tahto (volition), tottumus (habituation) ja suorituskyky (performance capacity). Tahto viittaa toimintaan motivoitumiseen. Taidelähtöisten toimintojen on kuvailtu lisäävän motivaatiota sekä 1. *parantavan jaksamista ja suorituskykyä* (Reynolds & Prior 2006, 6; Hui & Sticley 2010, 32). Kuvataideohjauksella pyrimme tukemaan juuri tätä ydinasetelmaa räätälöimällä kuvataideohjausta jokaiselle sopivaksi niin, että se olisi palkitsevaa ja motivoivaa. Tämä tukisi teorian mukaan suorituskyvyn paranemista, ja näin kiinnostus rakentaisi siltaa toiminnan jatkamiseen osana omaa arkea ja muuttuisi tottuuksiksi ja tavoiksi, jotka parhaimmillaan yleistyvät toimintamalleiksi parantaen henkilön suoriutumista omassa arjessa.

Mohossa tahdon osa-alueita ovat henkilökohtainen vaikuttaminen (personal causation), arvot (values) ja mielenkiinnon kohteet (interest). Henkilökohtainen vaikuttaminen näkyy kuvataideohjauksessa maalaamisen onnistuessa, toisin sanoen siinä, että henkilö saa mahdollisuuden osallistua ja välineet toteuttaa itseään. Luovan toiminnan on todettu 2. *antavan kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksista* (Jansson & Rantala 2012, 34).

Merkityksellisyys ei ole ulkoapäin rakennettavissa, vaan se on henkilön subjektiivinen kokemus. Taideohjaukseen osallistumisen on todettu 3. *luovan mahdollisuuksia merkitykselliseen toimintaan osallistumiseen* (Wicks 2005, abstrakti). Tarjoamalla tätä mahdollisuutta osana kuntoutusta annamme valitulle ryhmälle valinnanvapauden osallistua ja luoda itse merkitys omalle toiminnalleen.

Tottumus kuvaa toimintojen muotoutumista tavoiksi ja rutiineiksi: sitä millaisista asioista henkilön arki koostuu (Kielhofner 2008, 61–64). Käytämme kuvataideohjauksessa toimintaterapeuttisia keinoja mahdollistaaksemme kuntoutujien osallistumista niin, että maalaaminen ja kuvataiteesta nauttiminen olisi mahdollisimman vaivatonta ja selkeää toimintaa. Näitä keinoja ovat toiminnan soveltaminen ja porrastaminen niin, että se onnistuu ja että se on jokaiselle mahdollista ja tuntuu miellyttävälle tavalle toimia. Maalaamisen on todettu 4. *parantavan omanarvontuntoa ja luovan onnistumisen kokemuksia* (Hui & Stickley 2010, 31; Jansson & Rantala 2012, 45). Sovellamme osallistujien toimintaa sellaiseksi, että he onnistuvat siinä. Pyrimme samalla tukemaan tapojen muuttumista rutiineiksi, jotta kuvataiteesta tulisi osa kiinnostavaa, kuntouttavaa arkea.

Suorituskyky koostuu Mohon mukaan objektiivisista eli fyysisistä, mitattavista elementeistä ja subjektiivisista komponenteista, kokemuksista joita määritetään myös käsitteellä eletty keho (lived body) (Kielhofner 2008, 238–239). Ympäristömme on MnK ja subjektiiviset komponentit liittyvät kuntoutukseen ja sen onnistumiseen MS-sairauden määritelmässä mahdollisuuksia ja rajoitteita. Maalaamisen ja luovan ilmaisun on todettu 5. *muokkaavan käsitystä itsestä toimijana ja parantavan henkilön käsitystä itsestä* (Bathje 2012, 4; Kielhofner 2008, 297; Reynolds & Prior 2006, 5). Mohon käsite ”eletty keho” on kiinnostava elementti toiminnan ollessa luovaa ja ensisijaisesti sisäsyntyistä ja subjektiivisia tuntemuksia tuottavaa. Subjektiivisen luovan toiminnan on todettu 6. *vähentävän stressiä* (Reynolds & Prior 2006, 6).

Mohossa otetaan huomioon erityisesti henkilön mielenkiinnon kohteet; ohjaus alkaa henkilökohtaisilla haastatteluilla, joiden avulla etsimme jokaista kiinnostavia aiheita ja teemoja. Valitsemalla kiinnostavia aiheita sekä tukemalla työskentely-

mahdollisuuksia olemme ottaneet huomioon mallissa keskeiseksi nousevat käsitteet, eli tavat toimia sekä henkilön taidot. Teorian mukaan itsen luova ilmaisu *7. auttaa hahmottamaan ja hyväksymään oman kehon muutokset ja ymmärtämään niitä paremmin* (Kielhofner 2008, 300). Toimintatapoja soveltamalla osallistujat saavat käytännössä toimivia keinoja maalaamisen toteuttamiseen. Taidon tekemisen on todettu *8. luovan kyvykkyyden ja tehokkuuden tunnetta* (Kielhofner 2008, 133–135; Reynolds & Prior 2006, 5). Mohon mukaan juuri itselle sopivat toimintatavat sekä onnistuminen itselle merkityksellisessä toiminnassa vaikuttavat siihen, pitääkö ihminen toimintaa itselleen merkityksellisenä ja tärkeänä (Kielhofner 2008, 16–18; 191–192). Teorian mukaan tehokkaiksi todetut toimintamallit sisäistyvät ja yleistyvät muihin toimintoihin ylläpitäen henkilön toimintakykyä.

MS-taudissa on kyse etenevästä fyysisen toimintakyvyn heikentymisestä, joka vaikuttaa henkisen jaksamiseen. Sairastumisen seurauksena suorituskyky heikenee, joka Inhimillisen toiminnan mallin mukaan näkyy taidoissa (Kielhofner 2008, 87–92, 103). Suoriutuminen ei enää onnistu vaikeuttaen tai estäen osallistumista itselle merkityksellisiin asioihin. Tämä puolestaan vaikuttaa henkilön käsitykseen itsestään toimijana (toiminnallinen identiteetti) sekä omaan toiminnallisen pätevyyden kokemiseen (Kielhofner 2008, 88, 106–107). Malli korostaa, että ihminen kokee tapahtumat myös aistien kautta (eletty keho); näkemällä, kuulemalla ja toimimalla (Kielhofner 2008, 70).

Mohon mukaan käsitteellä ympäristö tarkoitetaan henkilön toimintaan vaikuttavaa kontekstia; toiminta tapahtuu aina tietyssä toimintaympäristössä, joka suuntaa, mahdollistaa, tukee tai estää sitä. Ympäristö vaikuttaa henkilön motivaatioon (tahto) ja toiminnan jäsentymiseen (tottumus) (Kielhofner 2008, 86–88). Ympäristö koostuu erilaisista fyysisistä elementeistä kuten tiloista ja esineistä, mutta myös sosiaalisista ryhmistä, joilla on tietynlaisia tapoja ja rooleja. Kulttuuri määrittää erilaisia toiminnan muotoja ja poliittiset ja taloudelliset olosuhteet vaikuttavat mahdollisuuksiin työskennellä, liikkua ja viettää vapaa-aikaa. Mohossa tuodaan esille fyysiset tilat sekä esineet, jotka ovat konkreettisia tai havainnoitavissa (Kielhofner 2008, 86–88).

Otimme mallia mukaillen ympäristön huomioon kuvataideohjauksen suunnittelussa sekä tapaamistilan ja -ajankohtien, että ryhmäkoon näkökulmasta. Toiminnallinen ympäristö tarkoittaa osallistujien kuntoutuksen fyysistä (tilan sopivuus tällaiseen toimintaan), sekä ajallisesti rakentunutta tilaa (kuntoutujien palaute ja huomioiden ohjauksen aikana kuvataideryhmien sijoittumisesta osaksi heidän kuntoutusta kokonaisuutena). Pienellä ryhmäkoolla halusimme tukea kuntoutujien keskinäistä kommunikaation mahdollisuutta heidän maalatessaan huomioiden mallin mukaisesti sosiaalisen ympäristön. Taiteen tekemisen on todettu 9. *auttavan oppimaan kuuntelemaan ja keskustelemaan* (Jansson & Rantala 2012, 34).

2.3 Osallistuminen kuvataideohjaukseen mallin käsittein

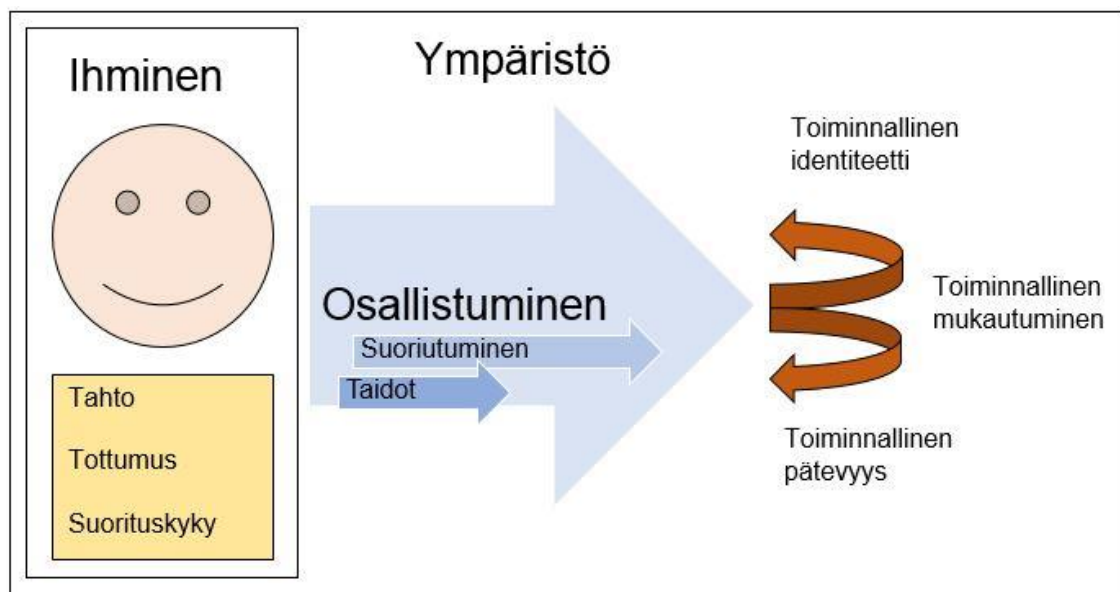
Ympäristön ja henkilön toiminnan suhdetta kuvaillaan Mohossa kaksisuuntaisena (Kielhofner 2008, 87, 103). Kun henkilö toimii ympäristössään, hänen tekeminen (doing) voidaan kuvata kolmessa tasossa: toiminnallinen osallistuminen (occupational participation), toiminnallinen suoriutuminen (Occupational performance) ja toiminnallinen taito (occupational skill).

Toiminnallinen osallistuminen on itsestä huolehtimista, työn tekemistä ja vapaaajan viettämistä henkilökohtaisten ja sosiokulttuuristen merkitysten mukaisesti. Osallistumiseen vaikuttavat seuraavat seikat: tottumus, suorituskky, tahto ja ympäristön olosuhteet (Kielhofner 2008, 102).

Toiminnalliseksi suoriutumiseksi katsotaan edellä mainittujen tehtävien ja asioiden tekeminen ja niistä suoriutuminen. Suorituskvyllä, tahdolla ja ympäristöllä on selkeä vaikutus suoriutumiseen (Kielhofner 2008, 103). Taidot ovat havainnottavia, tavoitteellisia tekoja joita henkilö käyttää suorittaessaan toimintoja (Kielhofner 2008, 103), organisoidakseen toimintaa tietyissä tiloissa ja mukautuakseen toimintaan ongelmatilanteissa. Taidot jaotellaan *motorisiin, prosessuaalisiin* sekä *viestintä- ja vuorovaikutustaitoihin*.

Kuvataideohjauksella tarjoamme henkilökohtaisesti suunnattua toimintaa, johon osallistuessaan kuntoutujat saavat taitotasolleen laadittuja toimintatapoja ja apukeinoja suoriutumisen tukemiseksi. Suljetussa ryhmässä tapahtuvan tuetun ja

suunnatun tekemisen ja sen synnyttämän osallistujien välisen kommunikaation avulla pyrimme tarjoamaan motivoivaa, merkityksellistä tekemistä. Suljetussa ryhmässä syntyy parhaiten osallistujien välille koheesio, jonka avulla keskustelu avaa luottamusta ja synnyttää toimintaa. (Yalom & Leszcz 2005, 55.) Tältä pohjalta kuntoutujat saavat valmiiksi maalauksen, jonka sisällöllinen viitekehys perustuu kuvataiteen maailmaan. Tämä maalaustaidon/ itseilmaisun taidon mahdollistaminen ja siitä suoriutuminen antaa mallin mukaan kokemuksen toiminnallisesta pätevyydestä ja vaikuttaa toiminnalliseen identiteettiin. Osallistuminen muuhun kuntoutukseen saattaa helpottaa, ja toiminnallisen pätevyyden ja suoriutumisen tunne vaikuttaa parhaimmillaan synergisesti myös muuhun toimintaan ja kuntoutukseen positiivisesti. Maalaamisen onnistuminen ja tulosten saavuttaminen lisää suorituskyykyä kuntoutuksen tuloksena. Uutta toimintaa tuetaan henkilökohtaisesti laadittujen palautteiden avulla. On mahdollista, että maalaaminen ja kuvataideharrastus jatkuvat myös kuntoutuksen jälkeen henkilöiden omassa arjessa antaen sisältöä ja osallistumisen mahdollisuuksia merkitykselliseen toimintaan, joka tukee suorituskyykyä.

Kuva 1. Inhimillisen toiminnan mallin tärkeimmät käsitteet ja niiden välinen suhde.

2.4 Vaikeavammaisten MS-sairaiden kuntoutus Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa

MS-tauti on aivojen ja selkäytimen sairaus, joka vaikuttaa ensisijaisesti liikunta- ja toimintakykyyn. Tautia ei voida parantaa ja hoito pyrkii oireiden hallitsemiseen tai niiden lieventämiseen. Oireet vaihtelevat sen mukaan, missä osassa keskushermostoa vaurio syntyy. Taudissa esiintyviä oireita voivat olla mm. näköhäiriöt, tasapainohäiriöt, raajojen lihasheikkous, koordinaatiohäiriöt ja spastisuus, tuntopuutokset, hermosärky, huimaus, poikkeava uupumus, virtsarakon ja suolen toimintahäiriöt sekä kognitiiviset häiriöt. Fatiikki eli epänormaali fyysinen ja psyykinen uupumus on useimmille toimintakykyä rajoittavin tekijä. Fysioterapia on käytetyin kuntoutusmuoto, koska fyysinen harjoittelu tuntuu kohentavan toimintakykyä. Toimintaterapia puolestaan keskittyy uupumuksen vähentämiseen ja osallistumisen edistämiseen. (Käypähoitosuositus 2015; Neuroliitto 2015.)

Tutkittavat henkilöt ovat Maskun neurologisen kuntoutuskeskuksen vaikeavammaisille suunnatussa Kelan maksamassa MS-kuntoutuksessa. Kuntoutus sisältää henkilökohtaisesti suunnitellun ohjelman ja kesti tuolloin yhtäjaksoisena 21vrk. Viikonloppu ja illat sisältävät vapaaehtoista ohjelmaa, ja kuvataideryhmän viisi tapaamiskertaa sijoittuivat näihin ajankohtiin. Ryhmään osallistuminen oli siis vapaaehtoinen toimintamahdollisuus.

2.5 Kuvataideohjauksen käyttö MS-kuntoutuksessa

Taiteellisista interventioista ja niiden toimivuudesta alkaa olla jo jonkin verran kokemusperäistä tietoa. Kuntoutuksen kehittämiseksi ja sen tutkimiseksi käydään keskustelua taiteen, taidelähtöisten/taideperustaisten menetelmien ja interventioiden roolista osana kuntoutusta (esim. Bathje 2012, Liikanen 2010, Rantala & Korhonen 2012, Schiuma 2011). Taidelähtöisten interventioiden vaikutuksia halutaan ymmärtää paremmin. Toisin sanoen sitä, ”*miksi taidetta tai taiteilijoiden osaamista ja taiteisiin perustuvia metodeja tulisi käyttää ja mitä erityistä näillä tutkimuksilla saadaan aikaan.*” (toim. Rantala & Jansson 2012, 40).

Toteutettu taidetyöskentely oli vapaata ja ilmaisullista. Ilmaisullisen taidetyöskentelyn etuna voidaan nähdä sen tulkinnan vapaus (niin katsojan kuin ohjaajankin) ja tätä kautta mahdollisuudet liittää pienikin vihje teoksessa (symboli, viiva, sivel-timenjälki) tarkoituksenmukaiseen kontekstiin (tässä tapauksessa osallistujien tavoitteet) kuntoutuksen kannalta. Tällainen ekspressiivinen taidetyöskentely perustuu humanistis-fenomenologiseen filosofiaan. Sen mukaan taidetyöskentely ei perustu taiteen osaamiseen, vaan luottamukseen omasta kasvusta taiteen avulla. (Linnosuo; Kuukasjärvi et. al 2012, 80–82). Tämä kuvastaa kuvataideohjauksemme ydintä; kun kuntoutuja saa keinot toteuttaa itseään ja tekee teoksen, hän saa palautetta taiteen kentän ammattilaiselta juuri niistä pienistä vihjeistä, joita on maalannut. Tämä liittää hänen teoksensa suoraan kuvataiteen instituutioon. Kun kuvataiteilija antaa toiminnasta asiantuntevaa palautetta, syntyy onnistumisen kokemuksia suhteessa tähän instituutioon.

Uskottavuuden näkökulmasta on teoriassa tärkeää, että palautteen antaja on asiantuntija kuvataiteen kentällä. Samalla palautteen laatu ja sisältö rakentuu kuntoutuksen ja MS-sairauden sisällöllisten, tekijöille hyvin sisäsyntyisten teemojen ympärille. MS-sairauden kuvaillaan helposti johtavan sosiaaliseen eristäytymiseen ja vähentyneeseen omanarvontunnon kokemukseen juuri vertailukelpoisen, positiivisen palautteen puutteen takia (Preston, Haslam & Lamont 2009, 264). Keskustelua käytiin sekä toiminnan alussa jokaiselle valittuja maalauksia katsoessa, ryhmän kesken maalatessa, maalausten sisältöä kehittäessä sekä loppukeskustelun yhteydessä.

Henkilökohtaisen alkuhaastattelun avulla oli mahdollista selvittää taideohjauksen sisällön näkökulmasta tarkoituksenmukaisia asioita osallistujien elämästä; heille tärkeistä teemoista, tapahtumista ja heitä kiinnostavista taiteilijoista, väreistä, tyyleistä jne. Näistä lähtökohdista oli kuvataiteen ammattilaisen helppo valita jokaiselle henkilökohtaisesti perusteltavissa olevia maalauksia yhdessä katseltaviksi sekä keskustelun ja ajatusten avaajiksi. Teokset purettiin auki kuvailemalla, mitä tekijä oli mahdollisesti tarkoittanut käyttäessään erilaisia elementtejä kuten värejä, tekniikkaa, sommittelua tai tyyliä. Tämä liittyi aina kunkin osallistujan kuvailemiin, henkilökohtaisiin lähtökohtiin. Osallistujat kertoivat niistä tunteista, mitä

esillä olevat teokset merkitsivät itselle heijastaen niihin omia kokemuksiaan kuvataiteen asiantuntijan kertoessa, miksi teokset oli valittu. molempien ryhmien kohdalla tähän keskusteluun kului ensimmäinen kuvataideohjauskerta kokonaan, eli puolitoista tuntia.

Taiteen vaikutuksesta ihmisten hyvinvointiin on tehty lukuisia tutkimuksia terveydenhuollon alueella. Eräässä laajassa tutkimuksessa selvitettiin taiteen vaikutusta mielenterveyteen. Projektissa mukana olleet painottivat sitä, kuinka heidän työnsä tuotokset synnyttivät paljon erilaisia positiivisia kokemuksia. Osallistujat kokivat itseymmärryksensä ja sinnikkyuden lisääntyneen saadessaan osallistua helpotettuun itseohjautuvaan terapeuttiseen prosessiin. (Parr 2006, 26–47.) Tämä onnistumisen tunteen saavuttaminen juuri Mnk:n kuntoutusympäristössä oli yksi tavoitteistamme. Näin osallistujilla olisi mahdollista parantaa oman kuntoutuksen laatua.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TYÖTÄ OHJAAVAT KYSYMYKSET

3.1 Tutkimusongelmat ja työtä ohjaavat kysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten kuvataideohjaus soveltuu osaksi vaikeavammaisten MS-tautia sairastavien toimintaterapeutista kuntoutusta Mas-kun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä annettavaa taidelähtöisellä toiminnalla on osana MS-kuntoutusta?

Pyrimme vastaamaan kysymykseen kartoittamalla kuvataideryhmään osallistuneiden merkityksellisiä kokemuksia. Heijastimme näitä kokemuksia laitospalveluksen toimintaterapian tavoitteelliseen kontekstiin.

2. Millä tavalla voidaan tukea taidelähtöisen toiminnan jatkamista kuntoutuksen jälkeen?

Etsimme vastauksia haastatteleamalla osallistujia, kuuntelemalla heidän keskusteluja ryhmässä, sekä havainnoimalla heidän toimintaansa. Tarkkojen kirjausten pohjalta laadimme jokaiselle henkilökohtaisen palautteen, johon oli jäsenneily sekä heidän fyysiseen suoriutumiseen vaikuttavat apukeinot ja toimintamallit, että heidän taidetyöskentelyään ohjaavia teknisiä ja sisällöllisiä huomioita (Liite 1: kuvataideohjauksen palaute, esimerkki).

Kuvataideryhmien ohjaus oli mahdollista toteuttaa tutkivina opiskelijoina, eli ilman mahdollisuutta tutustua heidän taustatietoihinsa, tai olla heihin jälkikäteen henkilökohtaisesti puhelimitse yhteydessä. Tästä syystä päädyimme vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseemme kartoittamalla osallistujien tarpeita ja antamalla heille vastaukset ja ohjaamalla toimintamalleja sekä apuvälineitä jotta he suoritusivat toiminnasta omassa arjessaan. Osalle kuntoutujista oli tärkeää saada ohjeita kuvataideharrastuksen ylläpitämiseen nimenomaan kuvataiteen katsojana ja tulkitsijana, toisille taas itse maalaaminen oli tärkein tavoite tulevaisuuden harrastuksena.

Käytimme toimintaterapian keinoja maalaamisen soveltamisessa osallistujille sopivaksi. Toiminta oli ensisijaisesti kuntouttavaa ja itsenäisyyttä ja aktiivisuutta tukevaa, toissijaisesti suunnittelimme jokaiselle apukeinoja ja –välineitä, jotka toimivat paitsi kuvataideryhmässä, myös kuntoutujien kuvailemassa omassa arjessa. Valittujen keinojen toimivuutta kuvataideryhmässä selvitimme kuntoutujien kokemuksia kartoittamalla sekä havainnoinnin että palautteen avulla. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin puolistrukturoitua kyselyä, teemakeskustelua, sekä toiminnan havainnoinnin tarkkoja kirjauksia.

Taideilmaisun käyttäminen osana kuntoutustyötä tuottaa erilaisia kokemuksia: taideilmaisu ”altistaa kokemaan, käsittelemään ja keskustelemaan uusilla tavoilla” (Jansson & Rantala 2012,12). ”Taidelähtöisten menetelmien avulla pääsee lähelle tunteita ja kokemuksia, jotka ovat järjestäytyneet eri tavalla kuin mielen tietoinen kerros.” (Kuukasjärvi et. al 2011, 53). Kuvataideohjauksen suunnittelua ja tavoitteidenasettelua ohjasi oletus taidelähtöisen toiminnan tuomista positiivisista merkityksistä osana kuntoutusta.

Mohon mukaan ympäristö on keskeinen toimintaa ohjaava tekijä. Työskentelytavat valittiin sekä fyysisen ympäristön eli MnK:n, että asenneympäristön eli neurologisen toimintaterapeuttisen kuntoutuksen viitekehyksessä.

Tutkimuksessa käytimme sovellettuja kuvataideohjauksen toimintatapoja, jotta kuntoutujat saisivat henkilökohtaisesti räätälöityä merkityksellistä toimintaa. Toimintaamme ohjasi näiltä osin kuvataideohjauksen asiantuntijan näkökulma. Osallistujalle tärkeän aiheen työstäminen taideilmaisun keinoin synnyttää erilaisia taidetyöskentelylle ominaisia, kuntoutuksen näkökulmasta katsottuna positiivisia kokemuksia. Nämä kokemukset saattavat olla tärkeitä kuntoutuksen onnistumisen ja hyvinvoinnin näkökulmasta. (Kuukasjärvi et. al 2011, 53.)

3.2 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmät

”Taideperustaisiin tutkimuskäytäntöihin luetaan mukaan niin aineiston keräämiseen, analysointiin, tulkintaan ja aineiston esittämiseen liittyviä tutkimuksellisia työvälineitä. Taiteen keinojen vahvuus piilee siinä, että taiteen keinot auttavat

kaivertamaan aineistosta esiin ja näkyville uusia kerrostumia.” (Leavy 2009, 34–37.) Tähän erityispiirteeseen pyrimme vastaamaan moninaisilla, kerrostuneilla tiedonkeruumenetelmillä.

Kliininen havainnointi, toiminnan ohjaus, henkilökohtainen neuvonta ja räätälöityjen ratkaisujen löytäminen vuorovaikutuksessa apua tarvitsevan henkilön kanssa, sekä toiminnan soveltaminen ja porrastaminen ovat tärkeitä elementtejä toimintaterapeutin työssä. Toteuttamistavaltaan opinnäytetyö on tutkimuksellinen. Laadullisen tutkimuksen metodiksi valittiin toimintatutkimus, koska se mahdollisti kaikkien edellä mainittujen näkökulmien käytön tutkimuksen tavoitteiden sekä tulosten määrittelyssä. Toimintatutkimuksessa on myös erityistä se, että tutkijat ovat aktiivisia prosessissa pyrkien saamaan muutosta aikaan (Kananen 2014, 22–24).

Tutkimuksemme lähtöasetelma on fenomenologinen; tarkastelemme taideohjaukseen osallistuvien henkilöiden omia kokemuksia joita peilaamme heidän subjektiiviseen ymmärrykseensä omasta kuntoutuksestaan. ”Laadullinen tutkimus tarjoaa sanallisen, hyvän, ymmärrettävän ja kokonaisvaltaisen kuvauksen tutkitavasta ilmiöstä.” (Kananen 2014, 18). Nämä hyvät tutkimuskäytännöt tarjoavat laajan pinnan tutkimuksemme tulosten analysointiin ja kuvailuun.

3.2.1 Alkuhaastattelu

Henkilökohtaisella alkutapaamisella keräsimme tietoa avoimen teemahaastattelun avulla kuvataideohjauksen sisällön toteuttamista sekä heidän fyysisen toiminnan soveltamista varten. Tavoitteena oli saada sellaista tietoa, jonka avulla oli mahdollista valita osallistujille nykyaikaisen taiteen kentältä sellaisia maalauksia, joihin he pystyivät ohjatusti samaistumaan ja joiden avulla olisi mahdollista käsitellä omaa elämää ja siihen liittyviä tunteita. Lisäksi maalaukset toimivat lähtökohtina ja malleina osallistujien omien maalausten tekemisessä. Osallistujille valitut maalaukset kuvasivat siis parhaimmillaan heidän arvojaan, haasteitaan ja ajankohtaista elämäntilannettaan. Alkuhaastattelussa keskustelu eteni vapaamuotoisessa järjestyksessä, mutta jokaisen kanssa kartoitettiin seuraavat teemat: tärkeimmät

mielenkiinnon kohteet, elämäntilanne, asiat jotka haastateltava koki olevan elämässään erityisiä, värit, symbolit tai asiat joilla kuvaisi itseään, sekä maalaukset, tyyllilajit tai taiteilijat, joista oli kiinnostunut.

Laadullisessa tutkimuksessa tiedonhankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa. Tiedonkeruussa suositaan tutkijan tukeutumista ennen kaikkea omiin havaintoihinsa ja tutkittaviensa kanssa keskusteluun. Alkuhaastattelun yhteydessä kokeiltiin erilaisia maalaamisen työkaluja ja kerättiin tietoa havainnoimalla osallistujien toimintaa.

Lähestymistapamme laadulliseen tutkimukseen oli toiminnallinen, mikä näkyi työskentelytapojen ja havaintoon perustuvan metodiikan runsaassa käytössä tutkimusmateriaalin keräämisessä. Teorian mukaan tutkija pyrkiikin ennemmin löytämään uutta tietoa tutkittavasta aiheesta kuin testaamaan valmiita hypoteesejaan. Aineistoa tulkitaan siitä lähtökohdasta käsin, että tapaukset ovat ainutlaatuisia. (Hirsjärvi et. al 2009, 164.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Nimensä mukaisesti haastattelu etenee tiettyjen teemojen mukaisesti. Teemahaastattelussa tutkittavien näkemykset kyseessä olevasta aiheesta käyvät ilmi ja merkitykset, joita he näille aiheille antavat, ovat keskeisiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.) Opin näytetyötä varten toteutetun teemahaastattelun avulla kerättiin tietoa maalauksen ohjauksessa käytettyjen henkilökohtaisten lähdeteosten valintaan sekä kunkin osallistujan henkilökohtaisen kuvataideohjauksen sisällön valmisteluun. Haastattelu antoi mahdollisuuden tutustua osallistujaan, havainnoida hänen suoriutumistaan käytännön tilanteessa ja aloittaa myös luottamuksellisen suhteen luominen (Kielhofner 2008, 143–145).

3.2.2 Kyselylomake

Kysely täytettiin viimeisellä ryhmäkerralla maalausten viimeistelyn jälkeen. Laatiimme puolistrukturoitu kyselylomake (Liite 2: kyselylomake) sisälsi sekä dikotomisista, että avoimia kysymyksiä. Dikotomisten (vain kaksi vastausvaihtoehtoa)

kysymysten ongelmana on suppean aineiston saanti. Yhdistettynä avoimiin kysymyksiin ne voivat auttaa ymmärtämään vastauksesta löydettyjä ilmiöitä. Avoinmet kysymykset sopivat paremmin laadulliseen tutkimukseen, mutta niidenkin asettelussa pitää välttää johdattelua tai yleistyksiä. (Kananen 2014, 73–75.)

Lomakkeen avulla pyrimme selvittämään, toteutuivatko taideohjauksessa teorian pohjalta asettamamme tavoitteet. Tätä selvittääksemme kysyimme esimerkiksi: ”Piditkö maalaamisesta?” ja: ”Oliko maalaamisen haastetaso Sinulle fyysisesti sopiva?” Kysymykset perustuivat niihin kokemuksiin, joita taideohjauksella on todettu olevan terapiakäytössä, ja jotka muodostavat tämän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat (ks. kappale 2.1). Lisäksi osallistujilla oli mahdollisuus antaa lisätietoa, esimerkiksi: ”Kuvaile lyhyesti, mikä vaikuttaa tähän?”. Avoimesti vastattavien kysymysten avulla saimme selville myös sellaisia merkittäviä kokemuksia, joita emme olleet etukäteen teoriasta löytäneet.

Kyselylomake antoi mahdollisuuden kirjoittaa sellaisia asioita, joista ei halunnut puhua ääneen sekä toimi myös vastaamisen jälkeen käydyn teemakeskustelun sisällön virittäjänä.

Kyselyn ymmärtämisen ja yksinselitteisyyden parantamiseksi kysymykset operationalisoitiin, eli tutkimuksen termein ilmaistut ilmiöt muotoiltiin kyselyyn kuvataideohjaukseen osallistuville ymmärrettävälle kielelle (Kajaanin AMK; Kananen 2014, 74). Osallistujilla oli mahdollisuus saada tietokone tai kirjoitusapua lomakkeiden täyttämiseksi.

3.2.3 Teemakeskustelu

Viimeisellä kerralla kyselylomakkeiden täyttämisen jälkeen käytiin myös loppukeskustelu, jolloin annettiin palaute esillä olevista maalauksista, sekä osallistujat kertoivat ajatuksiaan toistensa teoksista. Tästä oli luonnollista jatkaa nauhoitettua teemakeskustelua, jonka tarkoitus oli kerätä tietoa sekä ryhmäohjauksesta, että toiminnan aikana saaduista kokemuksista. Keskustelu alustettiin ryhmässä kysymällä, minkälaisia kokemuksia ja tuntemuksia, sekä positiivisia että negatiivisia kuntoutujat olivat saaneet. Keskustelua ohjattiin tarvittaessa takaisin merkityksiin,

sekä osallistujien mainitsemia kokemuksia tarkennettiin ja pyydettiin kuvailemaan lisää.

Vapaassa keskustelussa tulee esiin sellaisia asioita, joita valmistautunutkaan haastattelija ei välttämättä tulisi kysyneeksi. Toisaalta vapaassa keskustelussa vastaajat eivät tarkkaan mieti, miten ilmaisevat asiat. Tämä voi vaikeuttaa tulkin-
taa, sillä kieli ei ole yksiselitteistä. (Kananen 2014, 70–71).

3.2.4 Havainnointi

Havainnointi on tärkeä tutkimusmenetelmä, joka sopi juuri toimintaterapeuttisen toiminnan näkökulmaan. Tapoja havainnoida on useita: piilo-, suora-, osallistuva ja osallistava havainnointi. Havainnoidut asiat ja tilanteet dokumentoidaan tarkasti, jotta niitä voidaan käyttää tutkimukseen. (Kananen 2014, 65–69). Tutkimuksemme valitsimme osallistavan havainnoinnin (havainnoinnin ohella yritetään saada aikaan pysyvää muutosta). Sen avulla voitiin paremmin ymmärtää osallistujien haasteita, soveltaa toimintaa yksilökohtaisemmin, löytää heille sopivia strategioita sekä nähdä, miten keskusteluissa esille tulleet subjektiiviset kokemukset näkyvät käyttäytymisessä. Tämän mahdollistaa triangulaatio kyselylomakkeesta ja haastattelusta saadusta aineistosta. Triangulaatio tarkoittaa saman asian tai ilmiön tarkastelemista erilaisilla menetelmillä, jotka parantavat ilmiön ymmärtämistä ja luotettavuutta (Kielhofner 2008, 158; Virtuaali AMK 2007; Kananen 2014, 120).

Jokaisen ryhmätapaamisen aikana kirjattiin osallistujien toimintaa, ongelmia ja onnistumisia, samoin dokumentoitiin, miten toimintaa on sovellettu jokaiselle osallistujalle sopivaksi. Havainnoimalla on mahdollista saada keskeistä materiaalia, joka ei tule esille sanallisessa viestinnässä. Tämä vaikuttaa paitsi tutkimuksen painopisteisiin materiaalia analysoitaessa, myös ohjauksen keinojen ja lähestymistavan soveltamiseen jokaiselle sopivaksi.

Kaikki tieto avattiin heti ohjauksetojen jälkeen kuvailevaksi kirjoitukseksi mahdollisimman tarkan ja oikeanlaisen kokonaisuuden takaamiseksi. Samalla tietoa kerättiin asiakaskohtaisesti kotiin lähetettävää henkilökohtaista palautetta varten.

3.3 Tutkimusaineiston analysointi

Laadullisen tutkimuksen kehysten mukaisesti loppupäätelmä voidaan tehdä vasta kaiken tiedon analysoinnin pohjalta. Nauhoitetuista keskusteluista ja kyselylomakkeista etsitään tietoa ja tapoja, joiden avulla osallistujat kuvailevat taideilmaisesta saamiaan kokemuksia ja merkityksiä. Tieto muutetaan tutkimuksen kielelle analysoimalla sitä systemaattisesti ja objektiivisesti. ”Laadullisessa tutkimuksessa aineisto ei ole analysoitavana sellaisenaan, vaan pitää selvittää mitä aineisto sisältää. Aineistosta voi tehdä eri tulkintoja analyysimenetelmän mukaan, koska sitä voi tarkastella eri näkökulmista. Sisältöanalyysi tarkoittaa sitä, että aineistosta esiin tulleet asiat luokitellaan tietyn merkityksen alle.” (Kananen 2012, 116–117). Käytännössä tämä tarkoittaa, että aineiston on saatava tutkittavaan muotoon.

3.3.1 Litterointi

Laadullisen tutkimuksen aineisto säilyy sanallisessa muodossa. Tutkija käyttää analysoidessaan joko induktiivista eli aineistolähtöistä tai abduktiivista eli teorialähtöistä päättelyä. On olemassa monenlaisia analyysikeinoja, mutta laadullisessa tutkimuksessa on vain vähän tekniikoita, jotka ovat standardoituja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136.)

Kuvataideohjauksen merkityksistä käydyt vapaat keskustelut molempien ryhmien viimeisillä ohjauskerroilla nauhoitettiin ja litteroitiin. Tulokset analysoitiin induktiivisen päättelyn avulla. Keskusteluissa teemat olivat kehittyneet opinnäytetyön tekijöiden itse laatiman kirjallisuuskatsauksen aineiston pohjalta.

Litteroinnista on olemassa neljä eri tasoa: perus, eksakti, referoiva ja yleiskiellinen. (Virtuaali AMK 2009). Valitsimme eksaktin litteroinnin: kaikki puhutut sanat kirjoitetaan tekstiksi, koska halusimme siirtää osallistujien kokemukset sellaisenaan analyysiin vähentääksemme tulkintavirheitä. Esimerkki eksaktista litteroinnista:

hlö1: *”Hei, yksi asia tohon sun äskeiseen kysymykseen liittyen, niin mun, vai onko tällä hetkellä se, että mä oon tosi spastinen tai mun jalat on tavallaan tosi ällöt ja se on semmoinen yks konkreettinen asia, että kun tässä istun, niin ei tunnu se spastisuus.”*

hlö3: *”Joo voi laittaa kyllä, niinku että tästä on saanut energiaa.”*

3.3.2 Aineiston sisällönanalyysi

Litteroidun materiaalin pohjalta edettiin aineiston analyysivaiheeseen, jonka jälkeen muodostetaan alustavat luokat teoriaa mukailleen. Luokittelu voi pohjautua tutkimusvälineeseen tai -menetelmään. Esimerkiksi teemahaastattelun aihealueet voivat itsessään muodostaa alustavia luokkia analyysille. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 149.) Opinnäytetyön teemahaastattelun aineisto luokiteltiin aluksi kysymysten mukaan niin, että kukin kysymys muutettiin yhdeksi luokaksi.

Aineisto järjestellään usein uudelleen luokittelun jälkeen vastaamaan tehtyä luokittelua. Luokkia voidaan joutua pilkkomaan ja yhdistelemään. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 149.) Tutkimuskyselyissä kerätyt materiaalit on ensin yhdistetty ja lajiteltu yhteen tiedostoon, josta oli helpompi poimia lauseet tai sanat sisällönanalyysiä varten. Kyselylomakkeiden, haastattelujen ja loppukeskustelujen aineistoihin tutustumisen jälkeen valitsimme analyysiyksikön eli sanan tai lauseen, joka sisältää analysoitavan tiedon. Nämä lauseet ja sanat siirrettiin excel-taulukkoon käsittelyä varten. Teemahaastattelun litteroinnista sekä kyselylomakkeista saadun aineiston alustavien luokkien muodostamisen jälkeen käytiin läpi, minkä luokan alle vastaukset lopulta kuuluivat. Lopuksi aineistoa järjestettiin uudelleen vastaamaan tarkemmin luokittelua.

Pelkistetystä lauseesta löydetyt ilmiöt kirjattiin Mohon teorian termein jotka muodostivat analyysin alaluokan termit. Nämä ilmiöt ryhmiteltiin eli abstrahoitettiin yhteisiä kokemuksia tarkoittavien ilmaisujen alle. Näistä muodostuivat analyysin yläluokat. Lopussa vertailtiin näitä kokemuksia tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja ryhmiteltiin niiden alle. (Nikkonen & Janhonen 2001, 23–29).

Yhdistelyn myötä aineisto toisaalta vastasi selkeästi alkuperäiseen tutkimuskysymykseen, toisaalta luokat muuttuivat helpommin vertailtaviksi. Aineiston yhdistely teki sen rakenteesta jäsentyneen ja selkeästi tulkittavan. Opinnäytteessä tarkastellaan lopullisten luokkien samankaltaisuuksia ja niiden välistä vaihtelua teoriaan pohjautuvien kokemusten suhteen. Samankaltaisuus oli hyvin saavutettu: jokainen alkuperäinen luokka eli taideohjauksesta saadut kokemukset toteutuivat. Lisäksi vaihtelevuus toteutui, eli jokainen osallistuja ei saanut kaikkia kokemuksia. Toisaalta tavoitimme uusia luokkia, eli sellaisia kokemuksia, joita emme olleet löytäneet etukäteen teoriasta. Tätä prosessia käyttäen aineiston analysointi oli helpompaa ja luotettavampaa. Alla esimerkki aineiston luokittelusta:

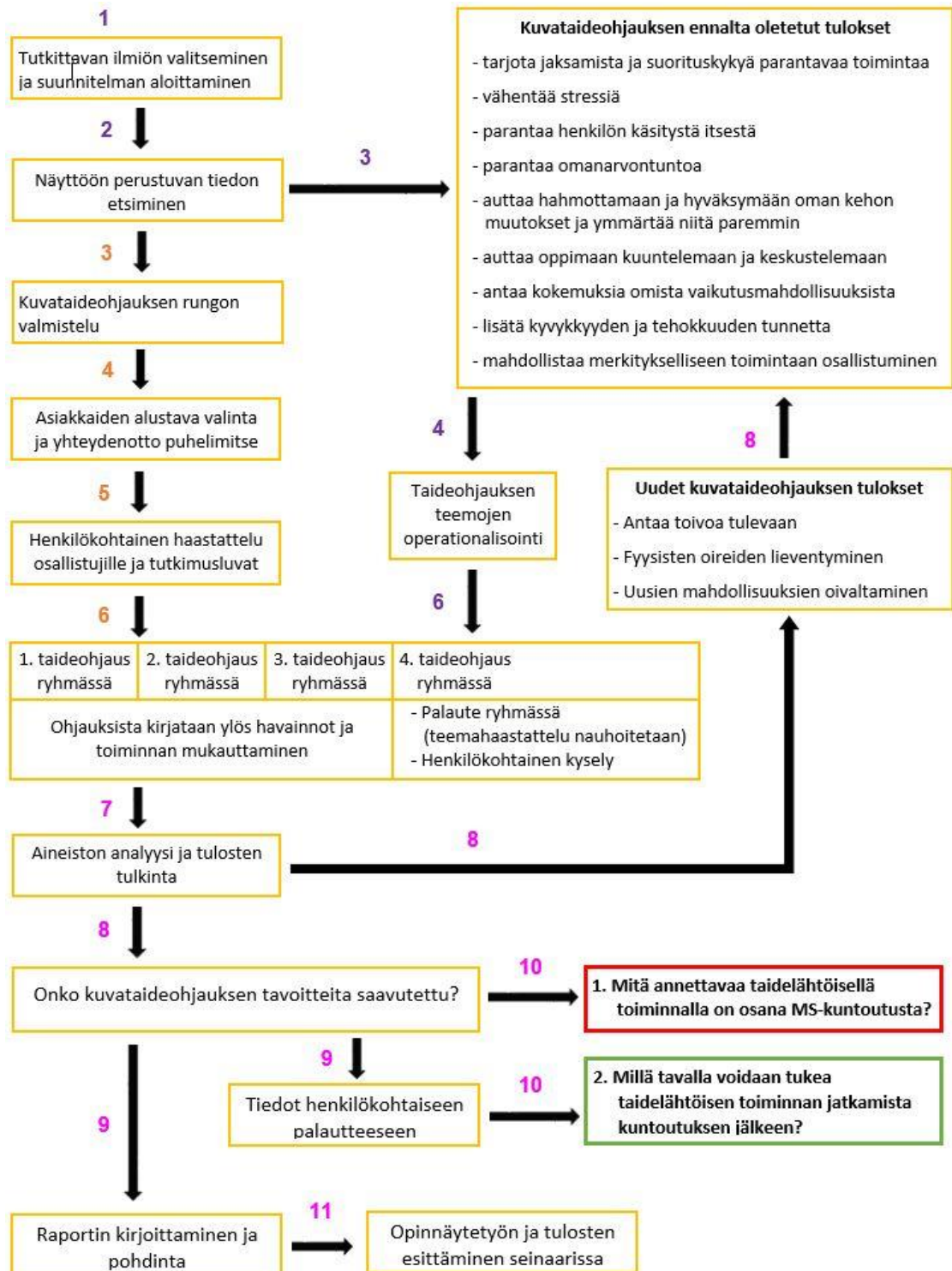
Alkuperäinen teksti	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Hirveä fatiikki helpottui, kun tuli aivoille mielekästä tekemistä.	Mielekäs tekeminen helpotti fatiikkia.	Mielenkiinnon kohteet	Jaksaminen	Parantaa jaksamista ja suorituskykyä
Tällaista toivoisin aina olevan kuntoutusjaksoilla, joka stimuloi minun kaltaistani taiteilijasielua ja antaa hurjasti voimaa jaksaa "arkea" täällä.	Maalaaminen antaa voimia kuntoutuksessa jaksamiseen.	Arvot		
Tämä on ollut erittäin motivoivaa ainakin mulle.	Kuvataideryhmään osallistuminen on motivoiva.	Tahto	Motivaatio	
Sain positiivista energiaa runsaasti ja uudet ulottuvuudet minussa avautui.	Positiivisen energian kautta suorituskyky parani.	Suorituskyky		
Kun jotain tekee siinä häviää jotenkin se niin kuin ruumiillinen kokemus, joka on hiukan korostunut, kun jos itseeseen sattuu ja niin se se on se keskittyminen.	Hiukan korostunut ruumiillinen kokemus, kun sattuu, häviää keskittyessä tekemiseen.			

Taulukko 2. Esimerkki aineiston luokittelusta.

Kuviossa oleva alaluokka on muodostunut tutkimuksen toimintaterapeuttisen viitekehysten, Mohon mukaan jäsenneyistä henkilön toimintaa kuvaavista käsitteistä. Yläluokka on jäsenneyty kuvaamaan Mohon mukaan henkilön osallistumiseen vaikuttaviin osa-alueisiin. Pääluokalla kuvataan niitä asioita, joita kuvataideohjauksella saavutettiin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön prosessin kulku

Kuva 2. Opinnäytetyön prosessin kulku.

Prosessin vaiheet on numeroitu, koska prosessissa tehtiin samanaikaisesti teoriaan pohjautuvaa työskentelyä sekä käytännön toimintoja jotka vaikuttivat toisiinsa. Erilliset mutta samanaikaiset prosessit on selvyiden vuoksi kuvattu kolmella eri värillä.

4.2 Kuvataideohjauksen aloitus ja osallistujien valikoituminen

Kuvataideohjausta varten laadittiin tutkimuslupahakemus, joka hyväksyttiin Maskun neurologisen keskuksen tutkimuslautakunnassa (Liite 3: tutkimuslupahakemus). Kuvataideohjaus toteutettiin kaksi kertaa, ensimmäinen kesäkuussa ja toinen syyskuussa 2015. Kuvataideohjauksen osallistujat valikoituivat Maskun neurologisen kuntoutuskeskuksen vaikeavammaisille suunnatuilta kolmen viikon mittaisilta kuntoutusjaksoilta. Molempiin kuvataideohjauksiin osallistui kolme kuntoutujaa, joiden esitiedoissa oli MS-diagnoosi. Koska taideohjauksen ymmärtäminen ja toteuttaminen vaativat tiettyjä motorisia ja kognitiivisia valmiuksia, mukaan valikoituivat ne henkilöt, joille osallistuminen on mahdollista. Pois rajaavia tekijöitä ovat puheen ymmärtämisen vaikeus, vaikea muistisairaus, kuvanlukutaidon puute, vakava näköhaitta, täysi kädettömyys sekä kyvyttömyys kannatella yläkehoa pystyssä istuma-asennossa.

Ennen kummankin kuvataideohjauksen alkua Maskun neurologisen kuntoutuskeskuksen toimintaterapian esimies Tarja Huilla arpoi kyseisten kuntoutusjaksojen MS-tautia sairastavien joukosta kolme henkilöä, joihin oli puhelimitse yhteydessä. Puhelinkeskusteluissa kuvailtiin lyhyesti kuvataideohjauksen tavoitteet ja sisältö, jonka jälkeen asiakkaat saivat vapaasti valita haluavatko osallistua. (Liite 4: Puhelinkeskustelujen informaatio)

Ensimmäisellä tapaamisella, henkilökohtaisen haastattelun alussa, käytiin läpi suostumus tutkimukseen (Liite 5: suostumus tutkimukseen), sekä tutkimusluvan tiedote tutkittavalle (Liite 6: tiedote tutkittavalle), ja luvat allekirjoitettiin. Lomakkeet laadittiin yhteistyössä Huillan kanssa. Kuntoutujat ymmärsivät, että tutkimus

oli heille vapaaehtoinen, lisä muuhun kuntoutukseen ja, että ryhmään osallistumisen voi lopettaa kesken ilman perusteluja. Tämä on tärkeää tutkimuksen eettisyyden perustelun kannalta

4.3 Kuvataideohjauksen soveltaminen osaksi MS-kuntoutusta

Kuvataideohjaus alkoi jokaisen osallistujan henkilökohtaisilla vapaamuotoisella haastattelulla, jonka tarkoituksena oli kartoittaa tietoa sekä maalaamisen ohjaamisen että toiminnan mahdollistamisen näkökulmista. Haastattelulla kartoitettiin osallistujan suhdetta maalaustaiteeseen oikean teknisen haastetason luomiseksi, hänelle tärkeitä asioita elämässä ohjauksen sisällöllisten seikkojen ohjaamiseksi, sekä häntä kiinnostavia maalauksia ja kuvataiteilijoita lähtökohdiksi/malleiksi valittavien maalauksien valitsemiseksi. Näin pyrimme tavoittamaan kuntoutujan omakohtaisen sitoutumisen itselle merkityksellisen toiminnan avulla.

Osallistujien odotukset ja toivomukset taideohjauksesta selvitettiin henkilökohtaisten tavoitteiden asettamiseksi. Lisäksi haastattelussa havainnoitiin osallistujien toimintaa heidän kokeillessaan maalaamista sekä piirtämistä, ja tältä pohjalta osallistujille varattiin erilaisia apuvälineitä kuvataideohjauksen ensimmäiselle maalaamiskerralle. Kuvataideryhmien toteuttamisessa Sofia oli avainasemassa kuvataiteen asiantuntijuuden suhteen ja Simone toimintaterapeuttisen soveltamisen ja havainnoinnin osalta.

Alkuhaastattelujen pohjalta Sofia valitsi jokaiselle osallistujalle kolme suomalaisen kuvataiteilijan maalaamaa teosta (suomalaisen, jotta kiinnostuksen syntyessä olisi mahdollista käydä katsomassa taiteilijan näyttelyitä). Sofia kertoi teosten sisällöllisistä merkityksistä ja tulkitsi valittuja teoksia. Samalla jokainen osallistuja kommentoi omia tuntemuksiaan ja kokemuksiaan, joita teosten katselu tuotti. Näin pyrimme tuomaan koko ryhmälle erilaisia näkökulmia sekä sisällöllisistä että teknisten toteutusten mahdollisuuksista, ja luomaan mahdollisuuksia kommunikoida ryhmässä vahvistaen ryhmän sisäistä koherenssia.

Sofia ohjasi kuntoutujia katsomaan kuvia yksinkertaista kuvan lukemisen analyysiä käyttämällä. Koska maalaukset edustivat erilaisia maalaustyyliä, on mahdollista jäsentää kuvien analyysikeinoja osaksi opinnäytetyötä. Yleisellä tasolla tämä tarkoittaa kuvan ilmaisan, värien, symbolien ja kuvan tilallisen sommittelun vertaamista johonkin perusteltuun, tarkoituksenmukaiseen kontekstiin. Konteksti määrittyy esimerkiksi taiteilijan, genren, kansallisuuden, esittämipaikan tai kuvakertomuksen kautta. Tätä kokonaisuutta heijastettiin osallistujien alkuhaastattelussa kertomiin henkilökohtaisiin seikkoihin. Osallistujia ohjattiin soveltamaan kuvien tarkoituksenmukaista analysointia, jotta heillä olisi välineitä tulkita maalaustaidetta omakohtaisten kokemusten kautta. Osallistujat pystyivät ohjatusti samaistumaan teoksiin ja näkivät niissä tulkintoja, joiden avulla oli mahdollista käsitellä omaa elämää ja siihen liittyviä tunteita. Teoksia ohjattiin katsomaan ikään kuin subjektiivisella katseella sisäistäen syntyneitä tulkintoja, merkityksiä ja tunteuksia systemaattisesti osana omaa elämäntilannetta. Valitut teokset toimivat monella osallistujalla myös työskentelyn inspiraation lähteenä sekä mahdollisuutena kokeilla itseä kiinnostavia tekniikoita.

”Taide näyttää suosivan keinoja, jotka eivät ole suruun mukautumista. Ne varmistavat taiteilijalle ja taiteentuntijalle ylevöittävä hallinnan menetettyyn Asiaan kääntämättä surua maniaksi. Prosodia, kielen tuolla puolen oleva kieli, lisää merkkiin semioottisten prosessien rytmin ja alkusoinnun. Merkkien ja symbolien moniarvoisuus horjuttaa nimeämistä ja kerää merkkien ympärille vivahteiden runsauden tarjoten tilaisuuden kuvitella.” (Kristeva 1999. 113).

Kolmannella tapaamiskerralla aloitettiin työskentely maalausten parissa. Osallistujille tarjottiin mahdollisuutta toteuttaa teos paperin sijasta koivuvanerille. He saivat kokeilla, miltä maalaaminen puulle tuntuu. Vanerilevyn pinta on valmiiksi kaunis ja elävä; sitä voi käyttää inspiraationa, se on veistoksellinen ja kestää käsitteilyä huomattavasti paperia paremmin. Puun pinnasta saa käsillä maalatessa taktillista palautetta, ja sen työstäminen räiteillä ja sienillä on mahdollista. Näin on mahdollista maalata ja saada aikaiseksi kaunista jälkeä hyvinkin spastisella kädellä, kun voimantuottoa ja tarkkuutta ollessa vaikea säädellä.

Paksu puuvaneri on myös objektina veistoksellinen ja jo pienellä käsittelyllä näyttää viimeistellyltä, valmiilta (Liite 7: kuvaliite, kuva 1). Samalla tarttuminen ja kehon eri asennoissa työskentely on mahdollista aivan eri tavoin kuin paperin kanssa ja tekeminen toimii samalla hyvänä käsien käytön harjoitteena. Jokainen osallistuja valitsi vanerin paperin sijaan, ja materiaali tarjosi kaikille hyvin kiinnostavan ja antoisan tavan työskennellä. Maaleina olivat hyvin puuhun imeytyvät, myrkyttömät ja hajuttomat (MS-tauti saattaa aiheuttaa aistiyliherkkyyttä kuten voimakkaat hajut), vesiliukoiset akvarellit, sekä hiilet, valkopastelli, vesiliukoiset öljypastellit, muste ja valko- sekä keltakultalehdet. Materiaalit oli valittu myös edullisuuden ja saatavuuden näkökulmasta; kultauslehdet taas erikoiseffektin ja tavanomaisuudesta poikkeavan mahdollisuuden tarjoamiseksi (Liite 7: kuvaliite, kuva 2).

Viidennellä tapaamisella viimeisteltiin teokset ja keskusteltiin niistä ryhmässä. Teoksista annettiin palaute, jota suunnattiin alussa valittujen henkilökohtaisten maalausten pohjalta. Kuntoutujat keskustelivat myös toistensa teoksista. Puolistrukturoidun kyselylomakkeen täyttäminen ja teemahaastattelu on kuvattu sivulla 21-22. Lopuksi pyrimme kannustamaan kuntoutujia osallistumaan tulevaisuudessa taidenäyttelyihin sekä tutustumaan avoimesti ja minä-lähtöisestä näkökulmasta taiteeseen. Kaikilla kuntoutujilla ei välttämättä ole tarvetta eikä mahdollisuuksia tehdä itse teoksia. Ohjaamalla katsomaan teoksia voi kuitenkin viritellä taideharrastuksen esimerkiksi näyttelyiden ja julkisten kaupunkitaideteosten parissa. Tämä voi olla antoisaa ja merkityksellistä kuntoutuksen ja sosiaalisen näkökulman kannalta. MS-kuntoutuksessa on tärkeää saada osallistujat sitoutumaan myös henkisesti toimintaan, ei pelkästään suorittamaan fyysisiä, omasta arjesta irtonaisia harjoitteita (Dlugonski, Joyce & Motl 2012, 48). Kuvataideohjauksen mahdollistaminen osana kuntoutujien omaa arkea on mahdollisuus tuoda näkökulmaa osaksi kuntoutusta.

4.4 Käytetyt keinot taidelähtöisen toiminnan mahdollistamiseksi

Toimintaterapeuttisen näkökulman mukaan jokainen voi osallistua toimintaan vammasta huolimatta, jos vain on mahdollisuus valita, mitä tehdä ja jos ympäristö tukee sitä (Kielhofner 2008, 102). Kuvataideohjaus oli ylimääräinen, vapaaehtoinen ohjelma kuntoutusjaksolla, johon osallistujat kutsuttiin puhelimitse. Jotta toiminta olisi mahdollista, on aluksi huomioitava toteutuspaikan tilalliset ratkaisut sekä tarjottava osallistujille henkilökohtaisesti sopivat apuvälineet. Itse toiminnassa käytetään muita strategioita, kuten ohjaaminen, neuvominen, kannustaminen ja fyysinen avustaminen (Kielhofner 2008, 185).

Sofia ohjasi kaikille vuorotellen maalaamisen teknistä toteutusta sekä myöskin sisällöllisten seikkojen huomioimista ja ilmaisua. Simone ohjasi osallistujien toimintaa niin, että työskentely oli mahdollisimman ergonomista ja vaivatonta. Toimintaa ohjattiin luonnollisia liikemalleja tukien, jolloin osallistujien voimavaroja hyödynnettiin liikkeissä ja siirtymistilanteissa (Shumway-Cook & Woollacott 1995, 32–33). Tila oli järjestetty siten, että pyörätuolilla ja rollaattorilla oli helppo liikkua. Pöytien tasot oli nostettu osallistujille sopivalle korkeudelle (Liite 7: kuvaliite, kuva 3).

Oman kehon hallintakeinoihin kiinnitettiin huomiota ohjaten tasapainoista asentoa, liikettä, hengitystä sekä lihasjännityksen tasoa. Ne huomioitiin apuvälinein sekä ympäristön hallintakeinoin, kuten valo ja lämpötilaa säätämällä. Simone oli alkuhaastattelun havainnoinnin pohjalta valmiiksi varannut jokaiselle erilaisia apuvälineitä, kuten tartuntateippiä, oteteippiä, paksunnoksia, liukuestealasia, erityisiä paksuvartistia siveltimiä, vaahtomuovipaloja, hiontatyynyjä, pyyhkeitä, tyyynyjä sekä rannetukia. Käytännössä Simone auttoi koko ajan osallistujien toimintaa tarjoamalla erilaisia asennon ylläpitoon ja jaksamiseen vaikuttavia keinoja kuntoutujille. Kuntoutujia ohjattiin ymmärtämään sellaisia biomekaanisia ilmiöitä kuten tukipinta ja sen laajentaminen, painopiste ja sen alentaminen, kitka ja sen suuruuteen vaikuttavat tekijät sekä painovoima ja painonsiirtojen hyödyntäminen maalatessa.

Osallistujien maalatessa Simone kirjasi ylös niitä kokemuksia sekä kysymyksiä, joihin etsimme vastauksia seuraavaa tapaamiskertaa tai kuvataideohjauksen palautetta varten. Samalla kartoitimme osallistujien mahdollisuuksia kotona maalaamiseen. Heitä kannustettiin aloittamaan taideharrastus, ja selvitettiin oman paikkakuntansa taideharrastusmahdollisuuksia. Monet halusivat maalausteknisiä neuvoja, jotta voisivat kehittää ilmaisuaan itsenäisesti kotona. Kuudesta kuvataideryhmään osallistuneesta neljä aikoi maalata kotona ja jokainen aikoi aloittaa näyttelyissä käynnin ja kuvataiteen aktiivisen seuraamisen ainakin internetissä (Liite 2: kyselylomake).

Kuntoutujat saivat kuvataideohjauksen pohjalta kerätystä aineistosta kootun kirjallisen palautteen (Liite 1: kuvataideohjauksen palaute, esimerkki). Tavoitteenamme oli tukea toiminnan jatkamista kuntoutusjakson jälkeen. Palautteessa eriteltiin sekä taideilmaisun sisällöllisiä seikkoja että toimintaa ilman henkilökohtaista ohjausta. Näitä olivat käytetyt ja tarvittavat apuvälineet, toimintaa tukevat asennot ja toimintamallit, ajalliset järjestelyt. Annoimme yhteystietoja heille soveltuviin taideryhmiin ja kursseille osallistumiseksi.

Palautteeseen liitettiin jokaiselle osallistujalle myös uusia, henkilökohtaisesti valittujen nykyaiteilijoiden kotisivujen nettiosoitteita tai teoslinkkejä niiden linkkien lisäksi, joista keskusteltiin ensimmäisellä kuvataideohjauskerralla. Kuntoutujille, jotka kokivat lähtökohdaksi valitut teokset suurimmaksi anniksi, suositeltiin useita nykyaiteilijoita joihin tutustua. Taiteilijat valikoituivat osallistujien sisällöllisen kiinnostuksen, teknisten seikkojen tai saavutettavuuden perusteella.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Merkityksellisyys ja kokemukset

Tutkimustulosten analyysia seuraa synteisien laatiminen eli keskeisten asioiden kokoaminen. Tältä pohjalta vastataan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Johtopäätökset muodostetaan laadittujen synteisien pohjalta. Oleellista on pohtia, mitä aineistonkeruun kautta saatu tieto merkitsee tutkimusongelman kannalta. Johtopäätösten muodostamisessa pyritään myös huomioimaan, miten tuloksia voidaan soveltaa laajemmin. (Hirsjärvi et. al 2009, 230.)

Opinnäytetyöhön on kerätty kolmenlaista aineistoa, joilla on pyritty vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Analysoidusta aineistosta näkyy selkeästi kuntoutujien antama merkityksellisyys ja painoarvo taidelähtöisen toiminnan tarjoamalle lisälle osana kuntoutusta. Kaikki teoriassa esitetyt taidelähtöiselle toiminnalle asetetut kokemukset toteutuivat, jotkut jopa jokaisen kuntoutujan kohdalla. Tällaisia olivat kokemus suorituskyvyn ja jaksamisen paranemisesta ja toiminnan merkityksellisyydestä. Lisäksi kyselylomakkeen avoimien kysymysten sekä vapaamuotoisen loppukeskustelun analysoinnin tuloksena löydettiin uusia, ennalta määrittelemättömiä kokemuksia. Tällaisia olivat 1. fyysisten oireiden lieventyminen, 2. antaa toivoa tulevaan sekä 3. auttaa oivaltamaan uusia mahdollisuuksia. Alla kaavio-kuva (Kuvio 1) sekä ennalta odotetuista, että uusista ennalta määrittelemättömistä kokemuksista.

Vapaa loppukeskustelu oli erityisen tärkeä uusien, kuntoutuksessa merkittävien kokemusten esille tuojana. Lisäksi loppukeskustelussa oli mahdollista tukea osallistujien kuntoutuksen jatkuvuuden kannalta merkittäviä asioita ja niiden vertailua muiden ryhmäläisten tavoitteisiin. Ryhmän intiimiys, rauhallisuuden kokemus muuten kiireisessä kuntoutumisympäristössä, sekä hiljaisuus ja häiriötön tila nousivat esille merkityksellisten kokemusten mahdollistajina. Nämä asiat koettiin hyvin tärkeiksi muun kuntoutumisen suorituskeskeisyyden purkamisessa: osallistujat kokivat jaksavansa osallistua paremmin muuhun kuntoutukseen kuvataideryhmän tukiessa stressitöntä oloa ja rauhoittumista.

Osallistujat kokivat maalaamisen tärkeänä muun kuntoutuksen informaation jäsentäjänä. Tätä edesauttoi flow-kokemus, jonka kerrottiin tukevan myös oman kuntoutuksen jäsentämistä ja luovan toivoa tulevaisuuteen. Flow-kokemus oli myös tärkeä keskittymisen kannalta: ”Virtauskokemus saavutetaan syvässä toimintaan sitoutumisessa. Se toisaalta vaatii keskittymistä ja toisaalta parantaa sitä sekä edistää taitojen kehittymistä. Aika ja ympäristö, kuten muut epämiellyttävät tuntemukset häviävät, kun henkilö saa kokemuksia tuloksien (accomplishment), hallinnan ja itsenäisyyden kokemuksista. Kuvataiteessa liittyy myös vahva aistillinen kokemus, joka vaikuttaa virkistymiseen.” (Hui & Sticley 2010, 30; Reynolds & Prior 2006, 1–2.)

Osallistujat kuvailivat fyysisten tuntemusten häviävän ja unohtuvan maalatessa ja lähtökohtana olevia maalauksia katsoessa. Eräs osallistuja kuvaili suorituskykynsä kasvaneen innostumisen ja itseymmärryksen myötä niin paljon, että oli lähtenyt kuntoutuksessa samanaikaisesti olevan aviopuolisonsa kanssa kuuden kilometrin kävelylle, vaikka normaalisti ei liikkunut enää juurikaan ulkona. Hän kuvaili menneensä hakemaan inspiraatiota luontoaiheista kuntoutuksensa lomassa. Toinen henkilö koki pystyvänsä hengittämään paremmin ryhmäohjauksen aikana sekä spastisuuden ja kivun tunteen häviävän. Motivoituminen omaan kuntoutukseen tuli esille lähes kaikkien osallistujien puheissa.

Kuntoutujien omat havainnot antoivat myös luottamusta fyysisten esteiden ylittämiseen maalaustoiminnan syventyessä ja itseilmaisun kiihtyessä. Erityisen kiinnostavia olivat osallistujien kokemukset kivun ja epämiellyttävien tuntemuksien

häviämisestä. Useiden tutkimuksien mukaan MS-sairauden toimintaterapeuttinen kuntoutus ei lievitä kivun tuntemista tai fyysisten esteiden häviämistä (Mosley, Lee, Hughes & Chatto, 2003). Eräs osallistuja unohti täysin myös ympäristön häiriöt ja keskittyi puoli tuntia maalaamiseen ongelmitta. Hän oli kuvaillut alkuhaastattelussa yli minuutin keskittymisen olevan itselleen mahdotonta. Hän huomasi tämän itsekin, ja iloitsi kyvykkyydestään toivoen sen auttavan osallistumista muuhunkin kuntoutukseen. Hän uskoi pystyvänsä tähän myös kotona.

Osallistujilla oli käytössään suuri tila, jossa sähköpyörätuolillakin oli helppo liikua. Rauhallinen ympäristö ja ajankohta, jonka jälkeen ei ollut enää muuta kuntoutusta, antoi mahdollisuuden keskittyä ja rentoutua oman maalauksen parissa. Vaikka itse toiminta on rauhoittavaa ja edistää keskittymistä, on positiivisiin rentoutumisen kokemuksiin myös ajallisella ja fyysisellä ympäristöllä suuri merkitys.

Kuvataiteen tekeminen on joustavaa ja tuotos muuttuu sitä tehdessä tekijän mielialan ja kokemuksen mukaan. Tekijä testaa omia rajojaan turvallisesti ja voi jopa matkata omassa luomuksessaan ajallisesti ja tilallisesti (Reynolds & Prior 2006, 1–2). Tämä ajatus tuli esille erään osallistujan kertomuksessa; hän kertoi miten yhtäkkiä näki kokonaisuutena prosessin, jonka hän oli käynyt läpi sairastumisensa jälkeen. Toinen osallistuja kertoi, miten maalauksen edetessä monet asiat tulivat selvemmäksi. Jotta ihminen voi hyväksyä mitä hänelle on tapahtunut, hänen pitää ensin ymmärtää se. Näille kuntoutujille maalauksen pinta mahdollisti sairauden heijastumisen heille suotuisan peilikuvan muodossa; maalattu teos tulkittiin osaksi nykytaiteen genreä suotuisasti lopputuloksen ollessa näin palkitseva. Tämä on taideilmaisun kauneinta antia.

Lähes kaikki kokivat työskentelykertojen pituuden ja toteuttamisen tahdin olevan sopiva. Heitä ehdittiin kuunnella ja neuvoa. Tämän mahdollistivat sekä pieni ryhmä, että kaksi ohjaajaa. Huomioitavaa on, että toisen ohjaajan kertoessa maalauksen sisällössä ja auttaessa teknisesti osallistujia, toinen ohjasi toimintaa. Ryhmän ohjaaminen illalla päivä kuntoutuksen loputtua oli sopiva (ajankohta) ryhmään osallistujille eikä häirinnyt muuta kuntoutustoimintaa. Useat osallistajat

mainitsivat olevansa päivä kuntoutuksesta melko väsyneitä, mutta silti kokivat tarvitsevansa kuvataideohjauksen tuomaa rauhallisuutta ja mahdollisuuden irtiotoon hektisestä, tuloskeskeisestä päivästä.

Kuvataideryhmän koettiin olevan hyvää toimintaa sekä käsille että aivoille. Osallistujat kertoivat tarvitsevansa jotakin tasapainottamaan fyysisesti raskasta kuntoutuspäivää. Kuvataideohjaus vastasi siihen tarpeeseen, ja tarjosi pohdittavaa myös muiden kuntoutujien kanssa. Moni koki sosiaalisen kanssakäynnin helpotuneen ja yksinäisyyden tunteen vähentyneen. Eräs osallistuja kertoi iltojensa kuluvan nyt omasta arjesta murehtimisen sijaan tulevien maalausten sisältöjen pohittamisessa.

Saavutettujen tulosten pohjalta voidaan todeta, että kuvataideohjaus on muuta kuntoutusta tukevaa, kuntoutujille mielekästä toimintaa. Merkitykset muodostuvat sekä itseilmaisusta maalaamalla että siitä syntyvistä kokemuksista, ja myöskin osallistujille valittujen maalausten tulkinnasta. Jotkut kokivat nimenomaan henkilökohtaisesti valittujen maalausten esittelyn olleen paras anti. Heillä oli vaikeuksia vastata puolistrukturoituun kyselyyn, koska sen kysymykset oli laadittu lähinnä maalaamisen toteuttamisen näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan aineistoissa on nähtävissä asioita, jotka ovat merkittäviä toimintaterapeuttisen kuntoutuksen kannalta. Jokainen kuntoutuja koki hyötynensä kuvataideryhmään osallistumisesta ja toivoi samanlaisen kokonaisuuden toteutumista seuraavalla kuntoutusjaksollaan.

Seuraavat alaotsikot on jaoteltu tutkimuksen tulosten mukaan. Kaikki alustavasti asetetut kuvataideohjauksen tavoitteet toteutuivat. Saimme lisäksi kolme uutta tulosta (kohdat 10, 11 ja 12).

1. Parantaa jaksamista ja suorituskykyä

"Kummasti väsymys häipyy kun tätä rupeaa tekemään."

"Sain positiivista energiaa runsaasti ja uudet ulottuvuudet minussa avautui."

Osallistujat kuvailivat jaksamista ja suorituskykyä mm. näillä tavoilla: korostunut ruumiillinen kokemus häviää, auttaa keskittymään, selkeyttää muutkin asiat, motivoivaa toimintaa, lieventää oireet ja vaikuttaa henkiseen vointiin ja voimaannuttavaa toimintaa.

2. Vähentää stressiä

"Täällä juuri tämä on sitä rentoutumista ja irtiotto kaikesta muusta, häiriötekijöistä huolimatta."

Muita vastaavanlaisia kokemuksia olivat: vapauttavaa, ihana rauhoittuminen, sydämen syke tasaantuu, meditatiivinen tila, suorituspainesta vapaata toimintaa ja mielenrauhaa.

3. Parantaa henkilön käsitystä itsestään

"Huomasin että kädet alkaa toimia ja huomasin että pystyn vielä tekemään jotakin.. niin kuin oikeasti itse."

Seuraavanlaisia kokemuksia kuvailtiin lisäksi: huomio oman kehon toimintakyvyn paranemisesta paitsi maalatessa, myös sen jälkeen, voiton tunne onnistuessaan maalaamisessa haastavan materiaalin käyttäessä.

4. Parantaa omanarvontuntoa

"Mää en tästä taiteen tekemisestä itsestään nauti niin paljon, niin, kyllä se on niin kuin se yhdistelmä, se, se haastattelu ja sitten se, että kuinka paljon, niin kuinka tarkasti sinä tai te olette kuunnelleet sitä ja millä tavalla esimerkiksi mitkä teokset olette valinneet."

Tarkasti kuulluksi tuleminen: Kuntoutuja koki, että häntä kuunneltiin ja hänestä oltiin oikeasti kiinnostuneita alkuhaastattelussa; vain näin oli mahdollista valita juuri oikeanlaiset maalaukset joihin oli helppo samaistua. Nämä oman toiminnan lähtökohdaksi valitut maalaukset kuvastivat täydellisesti hänen ajatustaan itsestään, mutta tarjosivat erilaisen katsantokannan. Tämä tulkittiin tutkimuksessa siten, että hän koki tulevansa arvostetuksi.

5. Auttaa hahmottamaan ja hyväksymään oman kehon muutokset

"Sanoin Kaillekin kun mä näytin sen valokuvan minkä sä olit valinnut... Niin mä sanoin sitä miehelleni, aivan mahtava, sehän niin kuin minun tarina omalla tavallaan, siinä on korostettu ne tulitikut ja niin paljon näitä elementtejä kuin mulla on."

Kuvataideohjaukseen osallistuminen tuotti lisäksi seuraavanlaisia kokemuksia: vapauttava olo, ison prosessin selkiytyminen teoksen avulla, omien syvällä olevien tunteiden tunnistaminen ja ajankäytön muuttumisen hyväksyminen.

6. Auttaa keskustelemaan ja kuuntelemaan

"Onhan tässä käyty läpi erilaisia tekniikoita Ideoita ja materiaaleja sellaista oppia mitkä on ollut vieraita, tässä kyllä tosiaan on paljon keskusteltu kyllä on."

Kuvataideilmaisu oli muiden kuvataideohjaukseen osallistuvien kanssa puheenaiheena myös kuntoutuksen vapaa-aikana. Eräs osallistuja intoutui suunnittelemaan artikkelin kirjoittamista Avain-lehteen kuvataideohjauksen positiivisista vaikutuksista.

7. Antaa kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksista

"Mun mielestä se oli ihan hyvän tuntusta silleen, että sai niinku kertoa oman mielipiteensä siitä mitä haluaa tehdä (ohjaaja maalasi hänen puolesta)."

Esille nousi itseilmaisun mahdollisuus ja kokemus oman idean toteuttamisen vapaudesta.

8. Luo kyvykkyyden ja tehokkuuden tunnetta

"Flow! "

Seuraavat merkittävät kokemukset nousivat useasti esille: itseluottamus omaan piirustuskykyyn ja suoriutumiseen haasteista itsenäisesti. Myös ohjaajan maalaminen koettiin omaksi ilmaisuksi silloin, kun oma fyysinen suorituskky esti toiminnan.

9. Luo mahdollisuuksia merkitykselliseen toimintaan osallistumiseen

"Tää on kaiken kaikkiaan niin erilaista kuin kaikki muu, merkityksellistä."

Myös nämä kokemukset muodostivat luokan: merkityksellisyys, tunteiden herättäminen, kuvataideryhmä päivän tärkeämpänä muistona, unohtumaton kokemus, jännitys, henkilökohtaisuus, kiinnostavuus, mielenkiintoisuus ja materiaalin tuoma lisä.

10. Antaa toivoa tulevaan

"Saan innostusta ja elämän iloa tästä ja tämän kaltaisesta tekemisestä sekä rauhaa ja onnea ja valtavia elämyksiä, jotka auttavat kokemaan elämisen vielä mielekkäänä, että elämällä on vielä minulle jotain annettavaa."

Osallistujat kuvailivat myös seuraavia kokemuksia: suuri vaikutus tulevaisuuteen, uusien vastaavien kokonaisvaltaisesti myönteisten kokemusten toivon herääminen.

11. Fyysisten oireiden lieventyminen

"Mä oon tosi spastinen tai mun jalat on tavallaan tosi ällöt ja se on semmoinen yks konkreettinen asia, että kun tässä istun, niin ei tunnu se spastisuus."

"Se on ihan kuin tämä olisi hyvää spastisuuden ja kivun lääkkeenä."

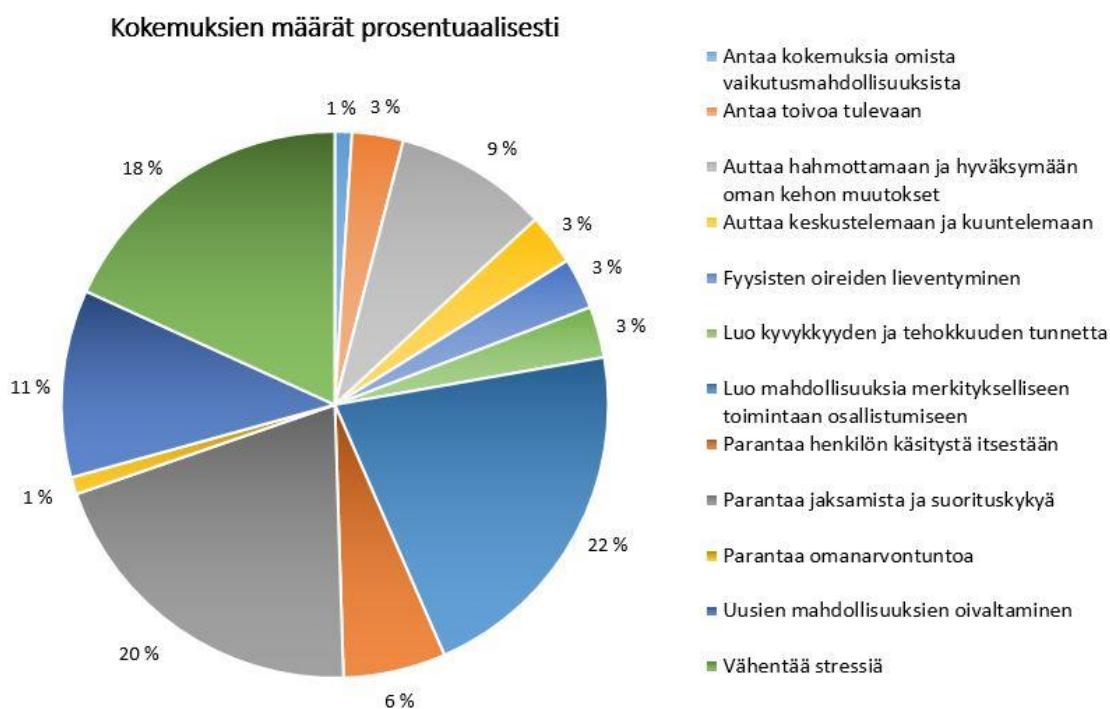
Muita koettuja vaikutuksia: korostunut kivun tunne unohtuu, hengittäminen helpottuu.

12. Uusien mahdollisuuksien oivaltaminen

"Kyllä mä niinku, silloin kun alettiin harjoittelee tässä niin kyllä mä mietin sitä ja sit tässä tuli vaan se niin hieno olo niinku siitä että se silta (hänelle valitussa teoksessa) oli tavallaan se sun on ajatus siitä, että on joku taideteos oli jo se koko juttu."

Esille tuli esimerkiksi seuraavia tuntemuksia: oleellinen tekeminen [sitä oleellista, mitä haluaisin tehdä], materiaalien valinnan tärkeys, uusia näkökulmia tuttuun toimintaan, inspiroiva ja levollinen materiaali, materiaalin monipuoliset ominaisuudet sekä uudet työstötekniikat.

Opinnäytteen tulokset on saatu melko rajallisen aineiston pohjalta. Opinnäytteen tekijöiden näkemys on, että tätä pidemmälle menevien tekeminen saavutettujen tulosten nojalla ei ole perusteltua. Tulokset tarjoavat työelämän yhteistyökumppanille mahdollisesti arvokasta tietoa, mutta ne eivät välttämättä ole yleistettävissä laajemmin. Kiinnostavaa kuitenkin on, kuinka hyvin ne synkronoivat teorian pohjalta asetettujen tulosten kanssa. Tämä on merkittävää laadullisen tutkimuksen ollessa kyseessä. Alla yhtenevän kokemuksen saaneiden osallistujien määrää havainnollistava kuvio, jossa selkeyttämiseksi on esitetty määrät prosentuaalisesti.

Kuvio 2. Kokemusten määrät prosentuaalisesti.

Kuvion avulla pyrimme havainnollistamaan, mitkä kokemukset olivat yleisimpiä kuvataideohjauksen aikana.

5.2 Pohdintaa

Opinnäytetyössä on tarkasteltu taidelähtöisen toiminnan käyttöä toimintaterapeutuksena MS-kuntoutuksen keinona. Sen keskeinen anti on tulosten positiivisuus; kaikki kuvataideohjaukseen osallistuneet henkilöt saivat siitä itselleen merkityksellisiä kokemuksia jotka kokivat tärkeänä osana kuntoutustaan. Tarjoamamme toiminta helpotti sairauden oireita ja tarjosi psyykkisen irtioton muuten vaativaksi koetusta kuntoutuksesta.

Kuten aiemmin totesimme, saavutetut tulokset ovat henkilökohtaista, kokemusperäistä tietoa ja osallistujamäärä varsin suppea. Kuitenkin osallistujien valikoituminen tutkimukseen sattumanvaraisesti sekä saatujen kokemusten vastaavuus teorian avulla asetettuihin odotettuihin kokemuksiin antaa varsin hyvän näköalan kuvataideohjauksen mahdollisuuksista osana laitospohjaista kuntoutusta. Lisäksi asetelma on suotuisa lisätutkimuksille. Koska tulokset osoittavat myös fyysisen toimintakyvyn parantumista joillain osallistujilla, voisi myös kvantitatiivinen tutkimus tarkasti poimituista kokemuksista olla mahdollinen ja informatiivinen.

Kuvataideohjaus tuki muuta laitospohjaista kuntoutusta ja sen toteutus muun ohjelman lisäksi ei tuntunut osallistujista raskaalta. Osana toimintaterapeutista ryhmäkuntoutusta voitaisiin päästä edelleen parempiin tuloksiin. Toisaalta tiukat aikataulut voivat aiheuttaa suorittamisen ja kiireen tunnun, joka saattaa vaikuttaa negatiivisesti jaksamista ja suorituskykyä parantaviin tuloksiin.

Kuvataideohjaus muodostui selkeästi kahdesta toiminnallisesta osiosta. Ensimmäinen oli alkuhaastattelun pohjalta valittujen maalausten katselu ryhmässä, toinen osio taas itse maalausprosessi ja sen ohjaaminen. Molemmat perustuivat kuvataiteen asiantuntevaan ohjaamiseen, jota hyödynnettiin osallistujien sitouttamisessa toimintaan sekä tarjoamaan uudenlaisen tavan ilmaista ja tulkita omaa elämää. Juuri nykytaiteen kentän käyttäminen tarjosi tyhjän kankaan, *Tabula Rasa*, jolle oli mahdollista nimetä uudelleen oman kuvan aakkoset. Osallistujat pysyivät ohjatusti samaistumaan lähtökohtaisiin maalauksiin ja heille oli mahdollista löytää uusia tulkintoja, joiden avulla oli mahdollista käsitellä omaa elämää ja sii-

hen liittyviä tunteita. Teoksia ohjattiin katsomaan ikään kuin subjektiivisella katseella. Lähdeteosten käyttöä vain toimintaterapeutin ohjaamana pitäisi erikseen rakentaa, ja sillä olisi luonnollisesti erilainen lähestymistapa maalauksiin.

Valitut teokset toimivat monella osallistujalla myös toisessa osiossa maalausten työstämisen inspiraationa. Niissä käytetyt kuva-aiheet ja tekniikat kiinnostivat, ja osallistujilla olikin mahdollista toteuttaa omia visioitaan ohjatusti. Tämä ei ole samalla tavalla mahdollista ilman kuvataiteen asiantuntijuutta. Kuvataideryhmän maalaamisen soveltamista toimintaterapeuttien ohjaamana pitäisi valmistella eri tavoin. Toteutetussa kuvataideohjauksessa keskeistä oli nimenomaan lähtökohdaksi valittujen maalausten ja osallistujien aikaansaamien teosten sitominen kuvataiteen kenttään. Kuvataiteen asiantuntijuus merkitsi taiteen sisällöllistä ja kentän tuntemusta, laajan kuvaston nopeaa kytkemistä osallistujien kuvailemiin henkilökohtaisiin aspekteihin, teknisten mahdollisuuksien tarkkaan ohjaamiseen ja materiaalien mahdollisuuksien tuntemiseen.

Pyrkimys viedä kuntouttava toiminta osaksi asiakkaan arkea on keskeinen toimintaterapian tavoite. Mahdollisimman monipuolinen ja syvälinen osallistujan kuunteleminen sekä maalaamisen onnistuminen fyysisesti on tärkeää, jotta osallistujat pystyvät sisäistämään uuden tavan toimia. Uuden toiminnan haltuunotto taas on tärkeää sen jatkumiseksi kuntoutuksen jälkeen. Pienikokoinen ryhmä ja kaksi ohjaajaa, henkilökohtainen toiminnan soveltaminen jokaiselle sopivaksi ja tiedon kerääminen siitä, mitä tietoa osallistujat tarvitsevat toiminnan jatkamiseksi omassa arjessaan ovat avaimia sen jatkamiseksi kotona. Huomionarvoista on myös toteutuksen kesto; kuvataideohjaus sisälsi viisi ohjauksetta, joista kolme oli lähes kahden tunnin mittaisia. Tällaisen kokonaisuuden tarjoaminen kuntoutuksessa saattaa olla vaikeaa, mutta opinnäytetyön lopputuloksiin tämä vaikutti varmasti suotuisalla tavalla.

Opinnäytetyöhön oli kerätty tietoa kuvataideohjauksen vaikutuksista osana kuntotutusta. Näyttöön pohjautuvaa aineistoa taidelähtöisestä toiminnasta MS-sairauden kuntoutuksessa ei löytynyt. Tutkimuksessamme käytetyillä keinoilla ei siis ole vertailukohtaa. Perustimme teoriamme taidelähtöisen toiminnan tarjoamista kokemuksista osana syöpäpotilaiden, muistisairaiden-, mielenterveys-, sekä

AVH-kuntotutusta (Heimonen 2012; Heinsius & Lehikoinen 2013; Reynolds & Prior 2006). Ohjauksen lähestymistapoja vertailimme laajemmin myös työterveydenhuollossa ja työkyvyn ylläpidossa käytettyihin menetelmien metodeihin. Päädyimme tähän kokonaisuuteen käyttäen hyväksi Mohon mukaisia toimintaterapiaa ohjaavia tapoja ja tavoitteita. Myös kuvataideopettajan käytännön näkökulma ohjasi kokonaisuuden toteuttamista.

Käytetyistä tiedonkeruumenetelmistä haastattelut ja havainnointi soveltuivat hyvin merkityksellisten, henkilökohtaisten ja monisärmäisten kokemusten keräämiseen. Saimme niiden avulla paljon ennalta odotettua tietoa, mutta myös huomattavan määrän uusia kokemuksia, joita emme osanneet teorian pohjalta odottaa. Puolistrukturoitu kyselylomake laadittiin mahdollisimman yksinkertaiseksi jotta se olisi helposti ymmärrettävä, mutta se osoittautui vastauksia rajoittavaksi ja vaikeaksi hahmottaa. Osallistujat kokivat kyselyn liian normatiiviseksi ja suppeaksi tavaksi kertoa kaikesta siitä, mitä he olivat kokeneet

Vapaiden keskusteluiden litterointi oli oletettua haastavampaa. Nauhoitteista oli vaikeaa saada selvää, ja keskustelut rönsyilivät ryhmän jäsenten innostuessa. Itse litterointi vaatii tarkkuutta ja kärsivällisyyttä, jotta pitkätkin keskustelut saadaan kirjoitettua luotettavasti. Litterointi sisältää vain sen tiedon, mitä ymmärrettiin varmuudella.

Opinnäytetyön tekijät ovat kaikissa tutkimuksen toteutuksen vaiheissa tarkastelleet kriittisesti tekemiään valintoja. Työn edetessä on hyödynnetty ohjausta ja käyty aktiivisesti keskustelua sisällön kehittämiseksi. Kuvataideohjausta ja sen tutkimista on kehitetty sekä toteutuspaikan toimintaterapian esimies Tarja Huillan että opinnäytetyötä ohjaavan KtM opettajan Tuija Suominen-Rombergin kanssa. Saavutettujen tulosten valossa näyttää siltä, että kuvataideohjauksella on paikkansa osana MS-kuntoutuksen vaikeavammaisten toimintaterapiaa.

LÄHTEET

Dlugonski, D., Japp J., Rachel & Motl R.W., 2012. Meanings, Motivations and Strategies for In-gaging in Physical Activity Among Women with Multiple Schlerosis. Research Paper, Department of Kinesiology and Community Health, University of Illinois, Urbana-Champaign, IL, USA, 2012.

Bathje, H., 2012. Art in Occupational Therapy. The Open Journal of Occupational Therapy, Vol 1, Iss.1 (2012), Art.8.

Hautala, T.; Hämmäläinen, T.; Mäkelä, L. & Rusi-Pyykknen, M., 2013. Toiminnan voimaa: toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita.

Heimonen, Kirsi 2012. Koska olet. Taidetoiminta muistisairaitten parissa. Tutkimuksia ja raportteja 4. Helsinki. Helsingin Diakonissalaitos. Saatavissa: https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/Raportti4_2012_Heimonen_netiti.pdf

Heinsius, J. & Lehikoinen, K.(eds.), 2013. Training Artists for Innovation. Competences for New Contexts. Kokos Publications Series 2. Helsinki. Theater Academy of he University of Arts.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P., 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hui, A. & Stickley, T., 2010. Artistic Activities can Improve Patients' Self-Esteem. Mental Health Practice. December 2010 vol.14 Number 4.

Kajaanin ammattikorkeakoulu. <https://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Kasitteet?contentid=d1d0d49a-cbbb-45c8-a215-0fa74e220e0d&refreshTree=0#Operatsionaalistaminen>. Viitattu 12.12.2015.

Kananen, J., 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisujen sarja, Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kananen, J., 2014, Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisujen sarja, Suomen yliopistopaino Oy.

Kielhofner, G., 2008. Model of Human Occupation: Theory and Application. 4. painos. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, a Wolters Kluwer business.

Korhonen, S.-M. 2012. Taidelähtöiset interventiot henkilöstön ja organisaation kehittämisessä. Teoksessa Päivi Rantala & Satu-Mari Korhonen (toim.).

Kristeva, J. 1999. Musta aurinko. Masennus ja melankolia. Gummerus kirjapaino, Jyväskylä 1999, toinen painos. Alkuteos 1987. Soleil noir, depression et melancolie.

Kuukasjärvi, A.; Linnosuo, O. & Sutinen, J. (toim.) 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

Käypähoitosuositus 2014. MS-tauti. Viitattu 10.3.2015. www.kaypahoito.fi > Suositukset > Neurologia > MS-tauti.

Leavy, P., 2009., Method Meets Art. Arts-Based Research Practice. New York: The Guilford Press.

Rantala, P. ja Korhonen, S.-M.(toim.), 2012. Uutta osaamista luomassa. Työelämän kehittäminen taiteen keinoin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 61.

Reynolds, F. & Prior, S., 2006. Creative Adventures and Flow in Art-Making: a Qualitative Study of Women Living with Cancer. *British Journal of Occupational Therapy*, June 2006 69(6).

Liikanen, H-L., 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 1. Helsinki: Yliopistopaino.

Mosley, L. J., Lee, G. P., Hughes, M., L. & Chatto, C., 2003. *Analysis of Symptoms, Functional Impairments, and Participation in Occupational Therapy for Individuals with Multiple Sclerosis*. The Haworth Press, 2003.

Nikkonen M. (Toim.) & Janhonen S. 2001. *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Helsinki: WSOY.

Neuroliitto 2015. MS-tauti. Viitattu 10.3.2015. www.neuroliitto.fi > Tietoa > MS-tauti.

Parr, H. 2006. *The arts and Mental Health: Creativity and Inclusio*. Department of Geopraphy. Dundee: University of Dundee Dundee.

Preston, J., Haslam, S. & Lamont, L., 2009. What do People with Multiple Schlerosis want from an Occupational Therapy Service? *British Journal of Occupational Therapy*. June 2012, 75/(6).

Reynolds, F. & Prior, S. 2006. Creative Adventures and Flow in Art-Making: a Qualitative Study of Women Living with Cancer. *British Journal of Occupational Therapy*. Vol. 69, No: 6.

Shumway-Cook, A. & Woollacott, M. H. 2012. *Motor control: translating research into clinical practice*. 4th edition. Philadelphia: Wolters Kluwer Health / Lippincott Williams & Wilkins.

Taylor, M C. 1997. What is Evidence-Based Practice? *British Journal of Occupational Therapy*. Vol. 60, No: 11, 470–474.

Virtuaali AMK 2009. Laadullinen tutkimus. Viitattu 9.12.2015
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1144934265902/1144934482934/1144934703586/1146052870489.html>.

Virtuaali AMK 2007. Ylemmän AMK- tutkinnon metodifoorumi. Viitattu 9.12.2015 2. Tutkimushankkeen suunnittelu ja toteuttaminen -> Tutkimushankkeen toteuttaminen -> Triangulaatio.

Yalom, I. D. & Leszcz, M. 2005. *The theory and Practice of Group Psychotherapy*. 5th Edition. New York: Basic Books.

Wicks, A. 2005. Understanding occupational potential across the life course: life stories of older women. *Australian Occupational Therapy Journal*. Vol. 52, No 2, 99-178.

Kuvataideohjauksen palaute

Kuvataideohjauksen palaute: mukavia taidehetkiä!

Simone havainnoi kuvataideohjauksessa toimintaasi käytännön tasolla. Tässä vinkkejä itsenäiseen työskentelyyn (henkilökohtaisen avustajan kanssa):

Työskentelytaso:

- Tuolin kyynärnojan korkuinen, jotta käsivarret voivat olla rentona. Pöydän voi suojata **liinalla** tai **suojamuovilla**.

Työskentelyvälineet:

- **Siveltimen** ja **lyijykynän** lisäksi maalaamiseen voi käyttää liinaa, rätin palasta, **vaahtomuovia** tai tavallista **pesusientä**, koska niiden pitäminen kädessä on helpompaa. Pesusieni tai vaahtomuovi voidaan leikata käteen tai työhön sopiviin paloihin. Vanerilevyn maalaamiseen voi käyttää myös seinien kulmiin tarkoitettua pientä **maalaurullaa**.
- **Akvarelleilla** työskennellessä vesiastian voi käyttää 2-3 **purkkia** (esim. viilipurkki), jossa on vettä. Akvarellivärien ja vesipurkkien alle voi laittaa **liu-kuestealustan**, jotta materiaalit ja välineet eivät karkaa. Akryylimaalille sopii **paperilautanen**.
- Pöydällä on hyvä pitää **tartuntapihdit**, jotta voi tarvittaessa nostaa pudonneet tavarat lattialta.

Materiaalivinkkejä:

Materiaalit:

- Vanerilevy 5mm-10mm (Bauhaus, Starkki. Kannattaa kysyä sahaamosta hukkapaloja, maksavat muutaman euron.)
- Suojaliina (Etolasta tai tavarataloista. Esimerkiksi 1,5x2m maksaa noin 30 euroa. Vaihtoehtoisesti voi käyttää rautakaupoista tai vastaavista liikkeistä saatava suojamuovia. Esimerkiksi Clas Ohlson, 1,5x10m, noin 5€.)
- Liu-kuestealunen (Respecta (NS02MDFG), noin 40€.)
- Siveltimet (Biltemasta pakkaus vesivärisiveltimiä noin 6€, Akateeminen kirjakauppa tai taidetarvikeliikkeet laadukkaammat.)
- 50mm maalaurulla leveä (tela ja telarunko) Biltemasta maksaa yhteensä noin 4 €
- Akvarellivärit (Akateeminen kirjakauppa, taidetarvikeliikkeet. Jos haluaa oikein kylläistä väriä, voi käyttää tuubeissa myytäviä akvarelleja.)
- Vaahtomuovia (muovi- ja kumiliikkeistä. Esimerkiksi Etolasta. Pala 10x10x10cm maksaa noin euron. Tiheärakenteinen pesusieni toimii myös hyvin. Löytyy tavarataloista ja autotarvikeliikkeistä. Hinta alle 5 €.)
- Tartuntapihdit (esim. Respectalta ne maksavat noin 50 €)
- 2-3 tyhjää viilipurkkia tai vastaavaa.
- Paperilautanen Tartuntapihdit (esim. Respectalta ne maksavat noin 50 €)

- Vanhoja pyyhkeitä

Teknisiä lisävinkkejä:

Kuvansiirtoainetta saa esimerkiksi netistä seuraavasta osoitteesta:

www.sinelli.fi -> tekstiilitarvikkeet -> kuvansiirto

tai

www.palaksi.fi -> ideat -> kuvansiirto

Näin helposti ja kätevästi voit siirtää valokuvan puulevylle:

Tarvitaan puulevy, normaalille paperille tulostettu valokuva, Gel Mediumia, liimalakkaa, pensseli sekä pieni pyyhe.

Puulevy käsitellään hiomapaperilla tasaiseksi. Valele siihen kohtaan paksu kerros Gel Mediumia, mihin haluat valokuvan sijoittaa. Gel Mediumia saa tavallisista askartelukau-poista. Aseta valokuva puulevylle niin, että kuvapuoli tulee alaspäin. Painele kuva tiukasti kiinni puulevyyn, sekä poista kaikki ilmakuplat huolellisesti. Anna tämän kuivua yön yli.

Seuraavaksi kastellaan valokuva märällä pyyhkeellä ja hinkataan sitä varovasti, jotta itse kuva tulee esiin. Tämän jälkeen päällystetään kuva liimalakalla, annetaan kuivua – ja se on valmis! Näin helppoa se on.

Kultaus:

Kultalehtiä käytetään sivelemällä ensin pohjustus/kiinnite, sitten päälle sivellään pehmeällä siveltimellä varovasti pala lehteä. Edullinen ja toimiva vaihtoehto on lyöty metallilehti, joka näyttää ja toimii aivan samalla tavalla kuin aito kultalehtikin. Saatavilla myös hopean värisenä.

Fiksaus:

Jos käytät hiiltä tai kuivapastellia, tulee teos kiinnittää alusmateriaaliin (paperi, puulevy) fiksaatiivilla. Myös akvarelli kannattaa fikсата kun maalaa puulevylle. Teoksen pitäisi olla pystysuorassa nojaamassa esim. seinään, ja fiksaatiivi suihkutetaan tasaisena suihkuna noin 15-20cm päässä tasaisesti edestakaisin kuva-aluetta liikuttaen. voidaan toistaa 2-3 kertaa. Saattaa tehdä hyvin huomaamattoman, kevyen kiiltävän pinnan kuvaan.

Sofia on valinnut kuvataiteilijoita, joiden teokset voivat inspiroida omaa työskentelyäsi ja kiinnostaa sinua:

Tiina Nurminen: www.tiinanurminen.fi

Nurmisen hyväntuuliset väkkärät, muodot, ilmaisu syntyy erilaisilla materiaaleilla levy-pinnalle maalatuista jälkistä ja kerroksista. Voin kuvitella, että löydät itsesi pastelliliitujen lisäksi myös vaikkapa oksilla, lehdillä, räteillä jne. maalaamalla. Myös niiden avulla voit

käyttää tuntoaistia, erityisesti vanerilevyllä maalaamisen yhteydessä. Mikset jopa pohjustaisi leveää karheapintaista lautaa vedellä ohennetulla puuliimalla (kiiltoliima, 1osa liimaa 2 osaa vettä) ja käyttäisi akryyli-maaleja (tai lateksia, mitä tahansa muovimaaleja)?

Minna Jatkola: www.minnajatkola.com

Jatkolan suuret, värikylläiset, vääntyneet animatiiviset maalausten maailmat kuvaavat tavallisten ihmisten tavallista arkea, kaupunkitiloja, iloa ja surua. Mielestäni olet vahvan värimaailmasi ja surrealististen aiheidesi kanssa sellaisessa vaiheessa, että hyötyisit suuremmista kuvapinnoista ja niiden työstämisestä. Lisäksi voit kiinnostua Jatkolan jännistä tilavaikutelmista ja rakennelmista, vrt. oma teoksesi pullojen varjoista!

Nanna Susi: www.nannassusi.fi

Suden erikoinen värimaailma imee intensiivisyyden ja sadun sekamelskana sisälleen luoden vaikutelmia meren alaisesta maailmasta, antiikin kreikan mytologioista, utuisesta suurkaupungista. Jännä t valot ja erilaisilla materiaaleilla työstetyt pintastruktuurit muistuttavat osittain omaa teostasi. Käytäthän edelleen valoja, muotoa ja yllätyksiä osana ilmaisuasi!

Eeva-Leena Eklund: www.eevaleenaeklund.com

Eklundin liukutekniikalla häivytetyt maalaustaustat lienevät lähellä omia tavoitteitasi vesieffektin maalaamisessa: akryyli-maalin joukkoon sitä liquiniä kuten neuvoin, ja hienosti kiiltävä pinta näyttää vesimäisen kiiltävältä. Muista myös vesiliukoiset öljyvärit joiden joukkoon kiiltävää vesiliukoista dammariä valtavan kiiltävän ja vesimäisen pinnan muodostamiseen.

Muista:

-läpikuultavissa maaleissa varjon teet ensin, eli tummat kohdat viridianin vihreällä. Siihen ohennettu, läpikuultava väri niin tulos on oikean näköinen varjo.

-sekoittamalla ei-läpikuultavia maaleja kuten akryyli ilman liquin-ohenninta, varjo kahdesta väristä (pullosi) muodostuu vastaväreistä = sävy-harmaa/ruskea. Siihen mustaa joukkoon vähän, ja tulee aidon näköinen yhteisväri!

-pistevalo kohdevalolla = varjon ääriviivat käyttöön

-kopiokoneella suurennoksia lähtökohdiksi, malleiksi

-videotykki/ piirtoheitin avuksi

-ruutukohdistus esittävien kuvien apukeinoksi

Tutustu näihin kuvataideohjauksen tarjoajiin Oulussa:

<http://www.ouka.fi/oulu/koulutus-ja-opiskelu/taiteen-perusopetus>

Taiteen perusopetus - Koulutus ja opiskelu - Oulun kaupunki

Taiteen perusopetus on tavoitteellisesti etenevää taidekasvatusta, joka jakautuu yleiseen ja laajaan oppimäärään. Taiteen perusopetus on koulun ulkopuolista...

<http://www.ouka.fi/oulu/oulu-opisto/kuvataide1>

Kuvataide - Oulu-opisto - Oulun kaupunki

Kuvataiteessa järjestetään kursseja eri ainealueittain ja tekniikoittain kuten ikonimaalaus, akvarellimaalaus, pastellimaalaus, piirustus ja maalaus sekä...

<http://www.oulu.fi/ktk/kuvataide>

Kuvataide 25 op | Kasvatustieteiden tiedekunta

Kasvatustieteiden tiedekunta; puh. 0294 480 000 (vaihde) PL 2000; 90014 Oulun yliopisto; Käyntiosoite: Yliopistokatu 9

<http://www.webinfooulu.fi/koulutusopiskelu/kuvataide>

Kuvataide Oulun seutu | Webinfo Oulu

koulutusopiskelu: kuvataide - Webinfo Oulu... Oulu-opisto PL 45 90015 OULUN KAUPUNKI: aikuisoppilaitos, Oulu, koulutuspalvelut, musiikki, kuvataiteet, muotoilu...

<http://www.kulttuurivalve.fi/sivu/fi/>

Kulttuuritalo Valve

Avoinna: Kahvila Konst o. Deli: Koko talo avoinna ma - pe klo 8 - 22 la - su klo 10 - 22. Lippumyymälä Puh. 08 5584 7575 ke - su klo 12 - 19 Elokuvaliput tiistaisin...

(tämä on ehkä osuvin näistä sivustoista) <http://ots.artoulu.fi/>

Oulun Taiteilijaseura -63 ry | ots.artoulu.fi

Oulun Taiteilijaseura -63 ry on Oulun alueella toimiva kuvataiteilijoiden ammatillinen yhdistys, joka nimensä mukaisesti on toiminut alueen taiteilijoiden...

Kyselylomake

1. Koetko, että kuvataideohjaus oli positiivinen lisä kuntoutusjaksollanne?	kyllä	ei
2. Olivatko henkilökohtaisen haastattelun pohjalta valitut teokset ja niistä keskustelu tärkeä osa maalausprosessia?	kyllä	ei
Kuvaile, millä tavalla?		
3. Oliko maalaaminen Sinulle sopivaa toimintaa?	kyllä	ei
4. Oliko maalaamisen haastetaso Sinulle fyysisesti sopiva?	kyllä	ei
5. Piditkö maalaamisesta?	kyllä	ei
6. Koetko onnistuneesi omassa maalauksessasi?	kyllä	ei
Kuvaile mikä vaikutti tähän onnistumisen kokemukseen?		
Kuvaile minkälaisia tunteita ja kokemuksia sait kuvataideohjausjaksolla?		

7. Koetko voitavasi ilmaista itseäsi maalaamalla?	kyllä	ei
8. Aiotko jatkaa maalaamista kotona?	kyllä	ei
Kuvaile lyhyesti, mikä vaikuttaa tähän?		
Onko muita ajatuksia, kommentteja tai palautetta kuvataideohjauksesta?		

Tutkimuslupahakemus

MASKUN NEUROLOGINEN KUNTOUTUSKESKUS / TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

12.4.2015 sl/ss

 Hakemus mahdollisine liitteineen toimitetaan
 kuntoutuskeskuksenjohtajalla, MNK, PL 15, 21251 MASKU

HAKIJA/ HAKIJAT YHDYSHENKI- LÖN NIMI OSOITE	NIMI/NIMET Sofia _____ Elo _____ Simone _____ Lega _____ _____ _____ _____ PUH: _____	OPISELU- TAI TYOPAIKKA Turun ammattikorkeakoulu _____ TUTKIMUS/SELVITYS ☒ opinnäytetyö/AMK ☐ pro gradu ☐ lisensiaatin tutkimus ☐ väitöskirja ☐ muu VIRKA/TOIMI (ei koske opiskelijoita) _____
TUTKIMUKSEN/ SELVITYKSEN TIIVISTETTY KUVAUS (mm. nimi, tarkoitus, tutkimuksen kulku, kerättävä tai käytettävä aineisto, aikataulu, raportointi) LIITTEET Tutkimussuunni- telma	Tutkimuksemme "Kuvataide toimintaterapeuttisen kuntoutuksen välineenä" tarkoituksena on selvittää, miten kuvataideohjaus soveltuu osaksi vaikeavammaisten MS-kuntoutusta, sekä millä keinoilla voidaan mahdollistaa ja motivoida kuvataideilmaisun jatkamista kuntoutusjakson jälkeen. Toteutamme kaksi kuvataideohjausjaksoa vaikeavammaisille MS-tautia sairastaville kuntoutujille. Jakso koostuu henkilökohtaisesta alkuhaastattelusta, kolmesta varsinaisesta kuvataideohjausinterventiosta ja palautetta ryhmässä sisältävästä päätöstapaamisesta. Ohjaukseen osallistuu 3 kuntoutujaa/jakso, yhteensä 6 kuntoutujaa. Sofia Elo ohjaa taideilmaisua ja Simone Lega porrastaa ja soveltaa toimintaa. Alkuhaastattelulla selvitämme osallistujien omia odotuksia taideohjauksesta sekä kartoitamme asiakkaiden toiminnallisia lähtökohtia ohjauksessa käytettävien tekniikoiden sekä mahdollisten apuvälineiden valitsemiseksi. Alkuhaastattelu nauhoitetaan ja viimeinen tapaaminen videoidaan. Videoinnista analysoidaan asiakkaiden kokemukset. Lisäksi viimeisen ohjauskerran jälkeen asiakkaat täyttävät avustetusti kyselylomakkeen, jonka avulla kartoitamme kuvataideohjauksesta saatuja kokemuksia ja niiden merkitystä osana kuntoutusta. Jokaisen taideohjauksen jälkeen kirjataan ylös, miten asiakkaiden toimintaa on sovellettu tai miten apuvälineet / muutokset ovat vaikuttaneet toimintaan. Tältä pohjalta osallistujille laaditaan kirjallinen palaute, joka sisältää mm. henkilökohtaisen suunnitelman siitä, millä tavalla he voivat jatkaa taideilmaisua osana omaa elämäänsä. Ensimmäinen ohjausjakso on tarkoitus toteuttaa kesäkuun alussa ja toinen jakso syyskuussa. Raportointi valmistuu ennen vuoden 2015 loppua.	
OHJAAJA(T) (muut kuin MNK:ssa työskentelevät)	☐ suunnitellun tutkimuksen kulku vastaa yllä kuvattua ___ / ___ _____ allekirjoitus/nimen selvennys ___ / ___ _____	
SITOUMUS	Sitoudun noudattamaan kuntoutuskeskuksen sääntöjä ja ohjeita sekä vaihteluvelvollisuutta. ___ / ___ _____ hakijan allekirjoitus/nimen selvennys ___ / ___ _____ hakijan allekirjoitus/nimen selvennys Tutkimuksesta saa laittaa tiedotteen kuntoutuskeskuksen Internet-kotisivuille ☐	
LIITTEET	☒ mahdollinen tarkempi tutkimussuunnitelma ☐ mahdollinen eettisen toimikunnan lupa ☐ mahdollinen lääkälaitoksen lupa ☐ muu _____	
YHDYSHENKIÖ TAI OHJAAJA MNK:SSA	Yhdyshenkilön/ohjaajan nimi (hakija täyttää): _____ Puollan ☐ en puolla ☐ tutkimuslupaa (yhdyshenkilö/ohjaaja täyttää). Perustelu: _____ _____ Yhdyshenkilö/ohjaaja ___ / ___ _____ allekirjoitus	
JOHTO- KOKOUKSEN PÄÄTÖS TUTKIMUS-	☐ lupaa ei myönnetä perustelut: _____	

MYÖNTÄMISEN (johtokokous täyttää)	☐ lupa myönnetään seuraavin lisäasiakirjoin: _____
	☐ lupa myönnetään ilman lisäasiakirjoja
	____ / ____ _____ allekirjoitus/nimen selvennys

KLINIINEN TUTKIMUS, LÄÄKETIETEELLINEN TUTKIMUS,
KLINIINEN LÄÄKETUTKIMUS, LAITE- TAI TARVIKETUTKIMUS
– Mihin kategoriaan tutkimukseni kuuluu?

Lääketieteellisen tutkimuksen määritelmä	kyllä / ei
Puututaanko tutkimuksessa ihmisen (tai alkion tai sikiön) fyysiseen tai psyykkiseen koskemattomuuteen?	Ei
Onko tutkimuksen tarkoituksena lisätä tietoa sairauden syistä, oireista, diagnostiikasta, hoidosta, ehkäisystä tai tautien olemuksesta yleensä? Liittyykö tutkimus sairauden tai terveyden hoitoon?	Ei
-> Mikäli vastasit MOLEMPIIN kohtiin "kyllä", kyseessä on lääketieteellinen tutkimus	
Lisäksi, jos kyseessä on fysiologinen tutkimus, liittyykö se "tautien olemukseen yleensä"?	Ei
-> Jos "kyllä", kyseessä on lääketieteellinen tutkimus	
Lisäksi, jos kyseessä on psykologinen tai liikuntatieteellinen tutkimus, sisältyykö tutkimukseen ns. kajoavia toimenpiteitä?	Ei
-> Jos "kyllä", kyseessä on lääketieteellinen tutkimus	
Lisäksi, jos kyseessä on ravitsemustieteellinen tutkimus elintarvikkeella, pyritäänkö sillä vaikuttamaan terveyteen tai sairauksien riskiin tai oireisiin?	Ei
-> Jos vastasit "kyllä", kyseessä on lääketieteellinen tutkimus	
Lisäksi, selvitetäänkö tutkimuksella lääkinnällisen tai terveydenhuollon laitteen tai tarvikkeen (instrumentti, laitteisto, väline, materiaali tai muu yksinään tai yhdistelmänä käytettävä laite tai tarvike sekä sen asianmukaiseen toimintaan tarvittava ohjelmisto) toimivuutta ja soveltuvuutta?	Ei
Onko tutkimus ihmiseen kohdistuva kajoava tutkimus?	Ei
-> Jos vastasit molempiin kohtiin "kyllä", kyseessä on lääketieteellinen tutkimus	
Lisäksi, jos kyseessä on haastattelututkimus, kerätäänkö siinä erityisen henkilökohtaisia tai arkaluonteisia terveydentilätietoja? Onko tarkoituksena tutkia sairauksia tai niiden hoitoa?	Ei
-> Jos vastasit molempiin kohtiin "kyllä", kyseessä on lääketieteellinen tutkimus	
Tehdäänkö tutkimus ihmiskudoksella?	Ei
-> Jos "kyllä", tutkimus saattaa kuulua lääketieteellisen tutkimuksen piiriin. Ota tarvittaessa yhteyttä tutkimustoimistoon.	

Onko kysymyksessä yksittäisen potilaan hoitoa varten tehtävät potilaskohtaiset lääketieteelliset tutkimustoimenpiteet (riippumatta siitä perustuvatko ne vakiintuneeseen hoitokäytäntöön vai ei)?	EI
<i>-> Jos vastasit "kyllä", kyseessä EI ole lääketieteellinen tutkimus</i>	

Kliinisen lääketutkimuksen määritelmä	kyllä/ ei
Onko tutkimus ihmiseen kohdistuva interventiotutkimus (pyritään vaikuttamaan yksilön tai ryhmän terveyden tilaan tai käyttäytymiseen)?	EI
Selvitetäänkö tutkimuksella vaikutuksia ihmisessä sekä lääkkeen imeytymistä, jakautumista, aineenvaihduntaa tai erittymistä ihmisessä?	EI
<i>-> Jos vastasit molempiin kyllä, tutkimus täyttää kliinisen lääketutkimuksen määritelmän</i>	

Kliinisen tutkimuksen määritelmä	kyllä/ ei
Täyttääkö tutkimus lääketieteellisen tutkimuksen määritelmän?	EI
Onko kyseessä ei-kajoava ihmiseen kohdistuva diagnostinen, ennuste-, hoito-, kuntoutus- tai preventiotutkimus?	EI
<i>-> Jos vastasit molempiin kohtiin "kyllä", tutkimus täyttää kliinisen tutkimuksen määritelmän, mutta ei kuulu lain lääketieteellisestä tutkimuksesta piiriin. Ota yhteyttä Tutkimustoimistoon.</i>	

Tarkistuslistan perusteella tutkimukseni on , tutkimukseni ei ole lääketieteellinen tutkimus.

→ Jos tutkimuksesi on lääketieteellinen tutkimus, se vaatii luvan Varsinais-Suomen eettiseltä toimikunnalta.

Teksti lainattu Turku Clinical Research Center – Checklist lomakkeelta, ks. Lisätietoja <http://www.turkucrc.fi/>

Puhelinkeskustelujen informaatio

Tarjoamme sinulle mahdollisuutta osallistua MS-kuntoutusjaksollesi suunnattuun ylimääräiseen kuntoutukseen. Turun ammattikorkeakoulun aikuisopiskelijat Sofia Elo ja Simone Lega ovat laatineet kuvataideohjauksen lopputyönään. Osallistuminen onnistuu oman kuntoutuksen ohella Maskun neurologisen kuntoutuskeskuksen tiloissa.

Kuvataiteen tekemistä ohjaa kuvataiteilija, taidetta 12 vuotta opettanut toimintaterapian opiskelija TaM Sofia Elo. Tekemistä samalla ohjaa ja soveltaa kaikille osallistujille henkilökohtaisesti sopivaksi toimintaterapiaopiskelija Simone Lega. Molemmat opiskelijat tekevät lopputyötään ja ovat opintojensa loppuvaiheessa. Osallistujille etsitään omia tapoja työskennellä maalauksen keinoin sekä osallistujat saavat jälkikäteen itselleen suunnitellun ohjeistuksen jonka avulla voivat jatkaa maalaamista oma-aloitteisesti.

Kuvataideryhmä tapaa yhteensä kuusi kertaa kahden viikon aikana. Viimeisellä ryhmätapaamisella kerätään lomakkeella tietoa toiminnan onnistumisesta.

Osallistujien henkilötietoja ei kerätä eikä kukaan ole tunnistettavissa kerättyjen tietojen perusteella.

Kuvataideryhmätapaamiset:

Alkuhaastattelu (pvm, aika)

Ensimmäinen ryhmäohjaus (pvm, aika)

Toinen ryhmäohjaus (pvm, aika)

Kolmas ryhmäohjaus (pvm, aika)

Tuotoksien esittely/ryhmähaastattelu sekä kyselylomakkeen täyttö (pvm/aika)

Suostumus tutkimukseen

Tietoinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen

Kuvataide toimintaterapeuttisen kuntoutuksen välineenä.

Sukunimi: _____ Etunimi: _____

Syntymäaika: _____ Osoite: _____

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen: **Kuvataide toimintaterapeuttisen kuntoutuksen välineenä.**

Olen saanut tiedotteen tutkimuksesta ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä ja käsittelystä. Sen sisältö on kerrottu minulle myös suullisesti ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Tiedot antoi

_____ Maskussa ____/____201_

Minulle on kerrottu, että tiedot kerätään siinä laajuudessa kuin tutkimusta koskevassa tutkimussuunnitelmassa tai viranomaisten antamissa määräyksissä tai päätöksissä edellytetään. Allekirjoittamalla tämän asiakirjan annan suostumukseni tämän tutkimuksen kannalta tarpeellisten tietojen keräämiseen tutkimusrekisteriin sekä näiden tietojen käsittelyyn.

Tutkimustietojen rekisterinpitäjänä toimii Maskun neurologinen kuntoutuskeskus. Tutkimuksen aikana minulla on oikeus saada tarkistaa tutkimuksessa minusta kerätyt ja tutkijan hallussa olevaan tutkimusrekisteriin merkityt tiedot. Tutkimus tehdään omasta kuntoutusohjelmasta erillisenä, ylimääräisenä kokonaisuutena.

Minulle on kerrottu, että kyseessä on tutkimus, jonka tarkoitus on selvittää miten kuvataideohjaus soveltuu osana MS-taudin toimintaterapeuttista kuntoutusta Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa, sekä miten sitä voidaan jatkaa itsenäisesti kuntoutusjakson päätyttyä.

Minulla on milloin tahansa tutkimuksen aikana oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen siihen syytä ilmoittamatta. Minusta kerätyjä tietoja voidaan kuitenkin lääketieteellisestä tutkimuksesta säädetyn lain mukaan käyttää osana tutkimusrekisteriä. Tutkimuksen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen ei vaikuta kuntoutusjakson ohjelmaan eikä oikeuteen saada terveydenhuollon palveluja tai lääkärin hoitoa.

Tietoinen suostumus

Annan suostumukseni tässä asiakirjassa mainittuihin asioihin. Olen tutustunut tutkittavan tiedotteeseen ja haluan osallistua vapaaehtoisesti tutkimukseen ”Kuvataide toimintaterapeuttisen kuntoutuksen välineenä”.

Olen saanut kopion tiedotteesta ja suostumuksestani.

TUTKITTAVA

Masku ____/_____201_

Paikka ja pvm

_____

Allekirjoitus

_____

Nimen selvennys

TUTKIJA

Vahvistan, että olen selostanut yllämainitulle tutkittavalle tutkimuksen luonteen, tarkoituksen, keston ja odotettavissa olevat vaikutukset ja hän on antanut vapaaehtoisen suostumuksen tutkimukseen.

Masku ____/_____201_

Paikka ja pvm

_____

Allekirjoitus

_____

Nimen selvennys

Tiedote tutkittavalle

Tiedote tutkittavalle

Sinua pyydetään osallistumaan MS-liiton Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa käynnissä olevaan kehitystutkimukseen, josta kerrotaan tässä tiedotteessa. Kyseessä on Turun ammattikorkeakoulun opiskelijoiden opinnäytetyö.

Tutkimuksen nimi on ”Kuvataide toimintaterapeuttisen kuntoutuksen välineenä”.

Tutkimuksen tarkoitus ja suorituspaikka

Kuvataideohjaus suoritetaan Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa. Tarkoituksena on selvittää, miten kuvataideohjaus soveltuu osaksi MS-kuntoutusta, sekä millä keinoilla voidaan mahdollistaa ja motivoida kuvataideilmaisun jatkumista kuntoutusjakson jälkeen.

Tutkimukseen valittavat henkilöt

Kuvataideohjaukseen valikoituu kolme kuntoutujaa kahden viikon mittaiseen laituskuntoutusjaksoon osallistuvista henkilöistä. Koska taideohjauksen ymmärtäminen ja toteuttaminen vaativat tiettyjä motorisia ja kognitiivisia valmiuksia, mukaan otetaan ne henkilöt, joille osallistuminen on mahdollista. Pois rajaavia tekijöitä ovat puheen ymmärtämisen vaikeus, vaikea muistisairaus, kuvanlukutaidon puute, vakava näköhaitta, täysi kädettömyys sekä kyvyttömyys kannatella yläkehoa pystyssä istuma-asennossa.

Tutkimuksen kulku

Osallistuminen tähän kuvataideohjaukseen tapahtuu kuntoutusjaksosi aikana Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa ja se järjestetään muun kuntoutuksen lisäksi ilman, että se häiritsee muuta päivittäistä ohjelmaa. Kuvataideohjaus alkaa 3. kesäkuuta henkilökohtaisella haastattelulla, jonka avulla kerätään alustava tieto kuvataideohjauksen laadun ja henkilökohtaisten tavoitteiden asettamiseksi. Tämän jälkeen ohjattuja työskentelyjä on kolme kertaa kuvataide-ryhmässä. Viidennellä tapaamisella on palautekerta, jonka jälkeen pyydämme Sinua vastaamaan kyselylomakkeeseen. Kyselylomakkeella selvitämme osallistujien kokemuksia kuvataideohjauksesta kuntoutusjakson yhteydessä. Saatujen tulosten pohjalta laaditaan kirjallinen palaute, jonka avulla omaa taidetyöskentelyä on mahdollista jatkaa ja kehittää itsenäisesti.

Luotettavamman tiedon saantia varten tulemme äänittämään alkuhaastattelun ja kuvaamaan viimeisen tapaamiskerran.

Mahdolliset hyödyt ja haitat

Tutkimukseen ei liity terveydellisiä riskejä, kun tutkimuksen hyväksyttävyy- ja poissulkuehdot on huolellisesti arvioitu. Tutkimukseen osallistuminen ei vaikuta muuhun kuntoutuksen aikaiseen ohjelmaan.

Tietosuojaja

Kaikki tutkimuksen aikana kerätty tieto käsitellään luottamuksellisesti, ja sinulla on mahdollisuus tarkistaa kaikki tallennetut tiedot missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Tutkimukseen kerätään tietoa vain tässä tiedotteessa kuvatulla tavalla ja kerättyä tietoa ei luovuteta ulkopuolisille. Sinulla on oikeus tarkastaa sinusta kerättyjä tietoja. Kaikki lomakkeille kerätty tutkimustieto säilytetään Maskun neurologisessa kuntoutuskeskuksessa. Tunnistetiedot, joiden avulla tutkitun henkilöllisyys on tunnistettavissa, poistetaan ennen tietojen analysoimista. Kerättyä tietoa käytetään vain tässä tutkimustiedotteessa mainittuun tarkoitukseen. Tutkimuksen tulokset julkaistaan ja niitä esitetään vain sellaisella tavalla, että tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyys ei paljastu.

Tutkimuksen rahoitus, kulut

Osallistumisesta kuvataideohjaukseen ei koidu Sinulle kuluja. Osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkimuksesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinulla on oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää se, missä tahansa vaiheessa ilman erityistä syytä.

Tutkimusryhmä, vastuu- sekä yhteyshenkilöt

Opinnäytetyön suorittavat Sofia Elo, sofia@sofiasaari.com ja Simone Lega simone.lega@edu.turkuamk.fi Opinnäytetyön ohjaaja ja vastaava henkilö Turun ammattikorkeakoulun taholta on Tuija Suominen-Romberg, tuija.suominen-romberg@turkuamk.fi sekä yhdyshenkilö vastaava toimintaterapian päällikkö Tarja Huilla, tarja.huilla@neurolitto.fi

Kuvaliite

Kuva 1. Esimerkki käytetystä vanerilevystä.

Kuva 2. Esimerkki valmiista maalauksesta.

Kuva 3. Esimerkki työtilasta ja välineistä.